

چه پکه گول

به شی له شیعه کانی شامی کرمانشانی

ناماده کردنی: که مالّ پهرمانی زهنگیاوهیی

ناو : شامرادی موشتاق

ناسناوی ئه ده بی : شامی

پیکه وتی له دایکبوون : (۱۳۰۰ هه تاوی) ۱۹۲۱ زایینی.

پیکه وتی مردن : (۱۳۶۲ هه تاوی) ۱۹۸۳ زایینی.

شوینی له دایکبوون : کرماشان.

شوینی مردن : کرماشان.

سه رچاوه کان:

۱. میژووی زانایانی کورد، بابه شیخ مهردۆخ پۆحانی، وه رگپیرانی: ماجد مهردۆخ پۆحانی، به رگی ۲، لاپه ره ۸۹۷-۹۱۲.
۲. چهپکه گۆل، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰.
۳. ویکیپیدیای کوردی و فارسی.

برای كوردی خویندهوارم!

تەك بەیتىكى فارسىم دیوه و نەشمزانىوه هین کىیه؛ مانای به كوردی ئاوايه:

ههزار دهوران گه پرا مه یگىرى گهردوون تا هه لیكم هات
له بهر پیری ئه ویشی لی پژاندم دهستی لهرزۆکم^۱

ئەم ژيانى سەردنیايه، ئەوهنده سەیر و سەمه‌ره و عەجایبه، گش کەس سەری سوڤ
دەمینى و کەس له کارى خودا ناگات.
له بېشەكى يەكەم چاپى شیعری شامى، حال و بالى ترش و تالى، پر له کۆ و کەند
و چالى، ژینى شامیم شی کردەوه؛ پى ناوێ پێیدا بيمه‌وه.
شامى هەرگیز له عومریدا، پروای نەبوو پۆژیک دەبی کەسیک هەبی ئاوڤى
بەخیری ویدا. شیعەرەکانى بۆ چاپ کرێ و باش بفرۆشرێ و له ماوه‌یه‌کى زۆر کەمدا،
بۆ دووپاتە بکەنه‌وه و دیسان له چاپى دەنه‌وه.
چەپکەگۆله‌کەى بەسترا، ئاماده‌ی چوونه بازار بو، هیشتا وه‌ده‌س کەس نەگەییو،
خه‌وه‌ریان دا: «شامى» له دنیا کۆچى کرد.
هەر خۆی ئیژێ:

له پووژی ترسم ئەجەل بدەى زەنگ
عومرم تەمام بوو له دونیای دووپرەنگ

ئەو پۆژەى وا لێی ئەترسا، لێی وه‌دى هات.

^۱. له نازانم کێوه:

ههزار دهوران گه پرا مه یگىرى گهردوون تا هه لیكم هات
له بهر پیری ئه ویشی لی پژاندم دهستی لهرزۆکم
«مامۆستا هه‌زار، بۆ كوردوستان، لا ٢٨٤.»

پیمانەام ز رعشە پیری به خاک ریخت
بعد از هزار دور که نوبت به من رسید

«صائب تبریزی»

چەپكەگۆل

تەنانت وامدارەكانى دراوسىشى نەشنەفتبون ئەم شىعرانە چاپ كراون،
ئەفرۆشرىن؛ شاھت پوولتىكى تىابى و كەم لە زۆرىكىان دەس كەفى.
شامى مرد و لە چەرمەسەرى سەردنيا پرگارى بوو. دەرد و داخى بۆ كەسانى و بۆ
ناكەسانىش بە جىھىشت.

شامى لە سەر تاتەشوار درىژ كراو. پرتە و بۆلەى خاوەن وامان؛ گىرەى روباھە و
ماپەررە؛ فینگەفینگى نىم تاج و كىشور و خاوەر؛ زۆرە زۆرى پەنچ شەش بەچەى
قەد و نىم قەدى باو مردوو لە دەورى تەرمى ئەو مەردە تىكەلاو و ھەر كەس راى
دەردى خۆى ئەگرى. شامى تا ژيا، لە نزم ترين خانوودا، لە لاى بىتتىن ترين كوئوو
دەيىردەسەر. بەلام ئىستا بە مردووى - بۆ يەكەمجار - جىگەى بەرزە. لەسەر تابوتى
راكشاو و لە سەر شانى چوار ھەمالان، بەرەو مالى ھەتا ھەتايى بەرپۆھە. بەلى
ئىستا شوکور بەرزە. بەلام ئەگەر راست دەوى، بە زىندويىش ھەر بەرز بوو، چاوى
نەزانان نەيدەدیت.

شامى بوو بە ميوانى خوا. خوا عادىلە، بىگومانم قەرەبووى بۆ دەكاتەو و ھىچ
كرايەشى لى ناوى. جا ئەگەر تەرم ھەلگر و گۆرھەلگەن و مردوو شۆر و مامۆستاي
تەلقىن دادەر و ھەلواخۆرى سەر گۆرستان، لە پاداش ناھومىد بن و دەم لەپووش
بگەرپنەو، تاوان لە مىلى نەدارى شاعىرەكەيە و ئەشى گەردنى ئازا كەن. ئاوا شامى
وادەى دىدارى ئايندەى خستە قىامەت. خوا عەفوى كا.

نوسىنى؛ مامۆستا ھەژار.

شامی کییه؟

له گه‌ره‌کی چه‌نانی شاری کرماشان، پیاویک ده‌ژیت که به گشت ده‌سه‌ته‌نگی و نه‌داری و بێ‌ده‌سته‌لاتیه‌وه، زۆرتر له کوردزمانان، به بۆنه‌ی شیعره جوانه‌کانیه‌وه، ده‌یناسن و خۆشیان نه‌وی.

شامرا‌دی موشتاق، که ناوبانگی به «شامی» ده‌رچووه، ده‌وری شپست ساڵ له‌وه و پێش، له کرماشان له دایک بووه. سێ ساڵان ده‌بی، نه‌خۆشی ئاوه‌ ده‌گریت و به هۆی ئه‌و نه‌خۆشیه‌وه، هه‌رتک چاوی کوێر ده‌بن و وا به منداڵی دنیای ڕووناکی لێ تارێک ده‌بی‌ت. خۆی ده‌لی:

هه‌نووژ نه‌شنا‌سووم چه‌پ و ڕاس ده‌ست

ده‌ست جه‌هان‌دار جه‌هان‌بینم به‌ست

پاش کوێر بوونی، زۆری نه‌خایاندووه، باوه‌شی گه‌رمی دایکیشی - که شامی جاروبار تێدا ئارامی گرتووه بۆ ده‌مێک خه‌می دنیای تاریکی ده‌ورو به‌ری له بیر بردۆته‌وه - سارد ده‌بی‌ته‌وه. چونه‌تی ژیا‌نی تالی له‌وه‌وپاشی، ده‌بی له خۆی بژنه‌وی. ته‌مه‌نی عومری ده‌وا‌زده ساڵ زۆرتر نه‌بوه، که باوکی‌شی عومری خودا ده‌کا و ئه‌مجار له‌سه‌ر هه‌موو ده‌ردان، ڕه‌نگی هه‌تیویشی لێ ده‌نیشت. دوا‌ی فه‌وتی باوکی، مامۆژنی ده‌بیاته لای خۆی و پاش ماوه‌ییک ده‌نیتر بۆ مالی «حاجی ئه‌مانو‌للا مو‌عنه‌زی‌دی» و له‌وه به‌و لاوه ئه‌و پیاوه چاودێری لێ ده‌کات تا گه‌وره ده‌بی.

له‌و ڕۆژگا‌ره، را‌دی‌وو تلو‌یز‌ی‌ون نه‌بوه. مه‌ردم - به تاییه‌ت زستانان - هه‌ر شه‌وی‌ک له مالی یه‌کی‌ک، کۆوه ده‌بوون و شی‌ع‌ریان ده‌خو‌ینه‌وه و قسه‌ی خۆشیان ده‌کرد. شامی ده‌ی‌گ‌یر‌پ‌ر‌ته‌وه: له‌و کاته‌دا شی‌ع‌ری «مه‌لا ئه‌لماس خان» و «غولا‌مه‌زا لۆ‌ر» و «سه‌ید سه‌لاح»، زۆر باو بوو. منیش زۆرم هه‌ز لێ ده‌کردن و جوانم گو‌ی بۆ ده‌گرتن. که‌م که‌م وام لێ ها‌تبوو، له‌ زۆر شو‌ینان ئه‌گه‌ر له‌تی ئه‌وه‌لی شی‌ع‌ره‌که‌م ده‌بیست، به‌ زه‌وق باقی شی‌ع‌ره‌که‌م پێ‌ده‌زانی. به‌و بۆنه‌وه تی‌گه‌یشتم که بۆ خۆشم ده‌توانم شی‌ع‌ر ب‌ل‌یم.

هه‌ر له‌و سه‌رده‌مانه‌دا، له مال ئه‌مانو‌للا خان د‌پ‌ته‌ده‌ری و بۆ خۆی کار و کاسبی ده‌س پێ ده‌کا. چایی و پارچه و ورده‌وا‌له له قه‌سه‌شیرین ده‌ک‌ری و له کرماشان ده‌ی‌فرۆ‌شی. ئه‌گه‌ریش جاروبار ئه‌منیه و ئازان ڕیا‌ن پێ گرتووه، به‌ دوو قسه‌ی خۆش و چوار شی‌ع‌ری جوان، له کۆ‌لی بو‌ونه‌ته‌وه و خه‌لا‌سی ها‌توو. به‌م جو‌ره له ڕه‌نجی خۆی، تیکه‌نا‌تیک‌ی وه ده‌س خستوو و به‌وه ژیا‌وه.

چەپكەگۈل

شامى بە ھەموو بېدەسەلاتى و دەستەنگىيەو، زۆر بەرچاۋ تېرە و قەت ناننى ناپياۋى تام نەكردوو و دەستى خوازەلۆكى بۆ ھىچ دانەكىشاۋە. ئىستاش ماڭۇكەيەكى ھەيە، كە دو سى ۋەتاغى بە كرىداۋە و بەو دەژىت.

لەوھى كە عومرى دەللى، پېرتر ديارە و بە داخوھ نەخۆشيش زۆرى بۆ ھېناۋە. خەلگىش قەدرى نازانن و كەمتر ھەۋالى دەپرسن. تەنانەت جاريك ناپياۋىك شىعەرەكانى لىساندوو و كوتووېە بۆتى چاپ ئەكەم، كەچى بردووېە و دزېوېە و بە ناۋى خۆى لە چاپى داۋە.

خۆى دەللى: لە سەرىنەى ھەموو ئەۋانە، شىعەرى زۆرم كوتوو، كە كەسى ۋا نەبوھ پېى بلىم بياننوسىتەو و خۆشم لە بېرم نەماون و ھەروا پۆيون و فەۋتاون. بەو ئاۋاتە كە بتوانىن باشتر لە رابردوو شاعيران و نوسەراڭمان بە خەلگى بناسىنىن خەلگىش زۆرتر لە پېشوو، بەو جۆرە كە ھەقى خۆيە، قەدرىان بگرن و نەيەلن ھەر ۋا بىناۋ و بىدەفتەر، لە بەين بچن و پاش نەمان و فەۋتانيان، ئاخ و ھەسرەتەمان بۆ مېنىتەو.

جا ئىستا چەند پارچەيىك لە شىعەرەكانى مامۆستاي نەخويندەۋارمان «شامى» بە خەلگى پېشكەش ئەكەين.

ئەوھى كە جىڭايە لەيرەدا بگوترى، سپاسى زۆرە لە «كاك حوسېن موفتى»، كە بەراستى ئەگەر ئەو لەم كارەدا يارىدەى نەدەداين، دەبى بلىي نەدەكرا. بە ئاۋاتىن لە ھەر كۆى دەبى، سەعادەتەند و سەركەوتوو بى.

نووسىنى؛ مامۆستا ھەژار.

پیشه کی چاپی یه که می دیوانی شامی کرمانشانی

کۆمه له شیعری 'شامی' کوردی کرمانشانیم خویندهوه، ده گهل ههر شیعری کیدا بزه م دههاته سهر لیوان و کزه م له جهرگه وه دههات، زهرده خنده م دیت به سهر گریان هه لکیشراوه، خه م و مهینه ت به بیژنگی گه پ و گالته دابیژراوه، هه ناسه ی سارد، له دلئیکی گهر م و به کول هاتۆته دهر، ژه هراوی تالۆی ژیا نی پر له ژانی چاره په شیک، که فی گه مه و تیز به دنیا به کردنی، هاتۆته سهر.

ئهوی راست بئ، تا خوا هه ز نه کا شیعره کان ته پ و پاراون و له مرخیکی ژۆر په وان و له بار و جوان، خه به ره ده ده ن. ته نیا عه بییک که پیاو به چاو ههستی بکا، کوردی بوون و کورد بوونی شاعیره که یه. که به ناشوگری خوا نه بئ، کوردی و کورد بوون له بازاری دنیا، پووله سووتاویکیش ناژی و کهس ئاو پری لی ناداته وه.

شامی سهره پای کورد بوونیش، ته نیا چاوی دلی پوونه و له سهره تای ژیا نیه وه له بینایی بهش براره. هه ژاریکه هیچ ناشته بای خوا شک نابا، شانی ههر پیست و ئیسقانی داوه ته داوه ته بهر گرانیی باری ژیا ن و له تاریکی شه وه زهنگی چاره په شی و دووره به شی، دهسته کوته و په له قاژه ی بژیو پهیدا کردنیه تی، ناوی ژیا نی به په حه تی و ئاسووده یی، جار جار له ده می خه لکه وه به گوئی گه یوه، به لام ههشتا نه یزانیوه شادی بهری چ داریکه و له وه پری چ هه واریکه. واتا: نه گهر تاوانبارانی ئاسایی له زیندانی کدا ده گیرن، شامی شاعیر، له سی زینداندا گیراوه، له گرتووخانه ی بئ چاوی، له زیندانی بئ نانی دا، له به ندیخانه ی حه سته می کورد زوانی و کورده سه نی، چوار په لی شه ته ک دراوه و قه له می ئه ژنۆی شکاوه، ده می قسه ی ئاخراوه، دهره تانی لی براوه، عاسمان دوور و زهوی سهخت، به کام که لئندا دهر که وئ؟ چۆن بتوانی په ل ببژیوئ؟ چۆن دهنگ بلند کا و هاوار کا؟ ئه وسا نه گهر هاواری کرد کئ تیی ده گا؟ یا کئ به هاواریه وه دپت؟ خو ئه گهر جار و باره یه ک دهر د و زووخوا ی ژینی خو ی به چهند شیعری که وه دهر بریوه، کهس نه بووه زه حمه ت بکیشی و بۆی بخته سهر قاقه ز و له ناو نه چئ. ئه و چهند شاعر و هه لبه ستانه ی له م نامیلکه دا کۆوه بوون، ههر ئه وانه که خو ی بهر ئی له بهری بوون و له بیري نه چوو بوونه وه. خودا مالی کاکه ماجدی رووحانی ئاوه دان کا، که فریای ئه م که مهش کهوت و له چاپی دا.

ئه گهر شامی سهر به گه لی کورد نه بوایه، ئه گهر هه پنده بی کهس و هه ژار نه بوایه، ئه گهر له بههری بینایی به شی بوایه، ئه گهر و ئه گهر و ئه گهر ... - که به داخی گرانه وه هه زاران ئه گهر و خوژیا، هه رگیز هه چیان لی شین نه بوه - لیم پوونه ناوبانگی شیعری له ژۆر ئاقراران ده بیسرا.

چه پکه گول

به پروای من هەر ته نیا ټه و پارچه شیعره ی که ده رباره ی 'کرانشینی' دایناوه و ژبانی چینی لیقه و ماوی، به خت و ئیقبال و هرگه راوی تاله پرهش و ژبان تالی بن سهر و سامان و ناهومید و که س نه ناس و سه رلی شیواو و که ساسی، به و جوړه وینه کیشاوه، باشتړین که وای هونه ر و هونه رمه ندی و ده سپه نگینی و شیعر جوانی و پره وانی شاعیری هه لکه و ته یه.

با له خوا بپارینه وه که 'شامی' ش و خزم و که سی هاوپه س نه ی، له ژبانی دیلی و زه لیلی و دلبرینی و هیچ نه بیینی و بن مالی و کرانشینی، رزگار بین و بتوانین به راشکاوی، کر و هونه ری هیژمان ئاشکرا که ین و بیده ی نه به ر چاوی تیژی که لانی خوا پیدای ټه م جیهانه. ئامین.

هه ژار. تاران (۱۳۶۲/۰۹/۲۸ هه تاوی)

همیشه روشن شامی کرمانشاهی

چو رخت خویش بربستم از این خاک
همه گویند با ما آشنا بود
ولیکن کس ندانست این مسافر
چه گفت و با که گفت و از کجا بود

در گذشته‌ای نه چندان دور در پیچ و خم‌های کوچه‌ی علما و علافخانه؛ کودکان زیرک و مغرور برای تنوع و تفریح اشعاری را زمزمه می‌کردند که بیانگر صحنه‌های عینی و مسائل ذهنی محیط زندگی آنان بود، با یک بار شنیدن در حافظه ثبت می‌شد و دهان به دهان می‌گشت زیرا نه تکلفی داشت و نه تصنعی و هر چه بود؛ مرحله‌ای آشنا با همان گویش لایه‌ی مادر بود؛ با این تفاوت که لایه‌ها از عواطف سرچشمه می‌گرفت و این ترانه از رنج‌ها، دردها، مشقت‌ها و ... که داستان مرحله‌ی دوم حیات هر انسان از زن و مرد در چنین محیط و محله‌هایی است. کرایه‌نشینی، دعواهای مالک و مستأجر با تمام ریزه‌کاری‌هایشان، اعتیاد و فلاکت‌های جوانان، برداشت‌های اطرافیان، مرگ تدریجی پدران و مادران، آرزوهای بر باد رفته، دزدی‌ها، جنایات، و بالأخره سیستم اداره‌ی اقتصادی و انتظامی مملکت و حتی تمامی آنچه را هم که باید انسان در دوران ورود به جامعه و استقلال ذاتی خویش بداند؛ همانند آن‌که انتخابات پارلمانی مملکتش چگونه است و نمایندگانش چه کسانی هستند، شناخت زالوصفتانی که به نام‌های متفاوت اما با یک مقصد به شیوه‌های گوناگون در پی پایمالی حقوق انسانی آنان بودند، درباره تمامی آنچه که گذشت؛ می‌شنیدند و از بر می‌کردند، در سراسر محلاتی که بایستی به دنبال اطاق کرایه‌ای (نه منزل مستقل استیجاری) می‌رفت؛ تیمچه، چنانی، علافخانه، وکیل آقا، برزه دماغ، سرچشمه، لب‌آبشوران، چارباغ، گذر سارابگ، در طویله‌ی توپخانه و ... کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان همین شعرها بود و بس.

اشعاری که شاعرش همچون نقاشی چیره‌دست از عمق ظلمت جسم خویش صحنه‌های آنرا در تابلوهای جاویدان خود ترسیم می‌نمود و حتی کوچک‌ترین حرکتی از تمامی آنچه می‌گذشت؛ از نظر او دور نمی‌ماند و کودک هر آنچه را در اوان طفولیت بعنوان تفریح و تفنن زمزمه می‌کرد؛ در ادوار حیات بی‌نتیجه‌ی خویش به رأی‌العين می‌دید و آنگاه به حقانیت آنچه که مانند نقش سنگ در حافظه او جای گرفته بود؛ پی می‌برد و به عظمت و توانایی اندیشه و طبع آن مرد روشندل ایمان می‌آورد.

اولین برخورد من با این اعجوبه تلف شده به دوران تحصیل در دبیرستان باز می‌گردد زمانی که اولین تکاپوی خود را برای پایه‌گذاری کتاب حدیقه سلطانی که شامل شرح احوال شاعران برجسته کرد کرماشان و کردی‌سرایان این دیار از اوایل

چه‌پکه‌گول

حکومت تیموری تا عصر حاضر است؛ آغاز کردم. خود به خود این شاعر نیز در حدیقه، صاحب برگ و بری بود. چهارده سال [این گفتار در سال ۱۳۶۳ شمسی نوشته شده است]. پیش در آن ایام که بینایان فاضل و شاعران ماهر در سراسر ایران‌زمین برای التیام دردهای درونی که زایده نابسامانی‌های اجتماعی بود؛ به بنیان مسائل فردی پرداختند، انتقادات و نظریات جوانان محدود و محصور دیار ما باز در قالب همان زمزمه‌های کودکی بود؛ البته نه طوطی‌وار بلکه با بینش و عمق.

به همراه یکی از همکلاسی‌ها که خانه‌اش در محله چنانی بود؛ بعد از ظهر یکی از روزها به منزلش رفتیم، زیرا این محصل پدرش از کسبه گذر بود و خودش نیز در شب‌های جمعه در حسینیه معتضد با شاعر بسیار نشست و با هم سینه زده و اشک ریخته بودند. به محض ورود بدون معرفی، رابط را شناخت و با او شروع به احوال‌پرسی کرد، دوستم مرا نیز معرفی نموده با گرمی خاصی ما را پذیرفت. چایی دم کردند و چون از نیتم آگاه شد؛ با دقت به خواسته‌هایم گوش داد؛ به سخن پرداخت و من نیز شروع به یادداشت کردم که تمامی آن یادداشت‌ها در میان مواد ابتدایی حدیقه موجود است و در بخش (شامی و سیری در آثارش) به آن اشاره شده است. سپس از او خواستم که نمونه‌های کاملی از اشعارش را در اختیارم بگذارد، گفت زمانیکه بار مسئولیت زن و بچه نداشتم همه شعرهایم را هم داشتم و هم می‌دانستم، اما حالا غیر از چند بیتی ندارم و نه می‌دانم (!) جهانی معنی در این سخنش جای داشت زیرا چند لحظه پیش منظومه‌ای بلند از همان قبیل سروده‌ها را با تأمین دوستم و تقاضای من خواند؛ به او گفتم که اگر بنویسم از دوستداران آیت‌الله کاشانی و مرحوم دکتر مصدق و عضو جبهه ملی بوده است؛ چه مانعی دارد، زیرا برای فلان شاعر [لاهوئی] مسائلی از قبیل فعالیت‌های تند عنوان می‌کنند، با طنز خاصی گفت؛ او مرده است مگر خاکش را الک کنند، بالاخره با یادداشت دو غزل از آثار و مختصری از احوالش و تأمین و اطمینان به او از سوی دوستان درباره من مجلس را به پایان بردیم و قول داد نسخه کامل اکثر شعرها را که یکی از همسایگان با سوادش که در اداره پست و تلگراف کار می‌کرده و برایش به همین منظورها یادداشت نموده و در محلی به شخصی امین سپرده است؛ برای استفاده‌ام بیاورد. از آن زمان به بعد مراوده‌ام با او آغاز گردید. پس از مدت‌ها رفت و آمد و سرکشی و هم‌نشینی و شعرخوانی، روزی دفتر مذکور را به من داد و گفت از تو می‌خواهم که نگاهدارش باشی و نگذاری از بین برود؛ تعهد کردم و به او قول دادم و قسمت اعظم آنرا در جلد اول حدیقه با شرح حالش درج نمودم. سپس به تنظیم کلیات کامل آن پرداختم. زیرا چنانچه از خودش نیز می‌شنیدم و عنوان ابیاتی از آنها را یادداشت کرده بودم، آثار متفرقه دیگری هم داشت که در دفترچه به سبب تند بودن بسیار ثبت نشده بود که بحمدالله به نمونه‌های کامل آنان نیز دست یافتم و در این راه از

چه‌پکه‌گول

محبت آقای علی‌اکبر صابونی در راستای بازار توپخانه که اهل ذوق و علاقه‌مند به شعر و ادبیات محلی می‌باشند و بخاطر تهیه و تحویل نسخه کامل استهزاء سواران در رژه‌های فرمایشی که آشکار ساز ماهیت لعبتکان و کارگردانان آن مسائل بود؛ سپاسگزارم.

در دوران حیات شاعر از اطراف، افراد اهل ذوق یا صاحبان قهوه‌خانه‌ها برای گرمی بساط خود و جلب مشتری؛ به منظور ضبط آثارش بر روی نوار به او مراجعه می‌کردند و نوار ضبط در اختیارش می‌نهادند و برای اینکه از بیشتر آثار او استفاده کنند، یا کارشان زودتر راه بیفتد، می‌گفتند؛ می‌خواهیم شعرهایت را چاپ کنیم، او نیز که به قول خودش (از این صداها زیاد شنیده بود) و بدون هیچگونه چشم‌داشتی شعرهایی را که به تناسب زمان به آن صورت بویی نمی‌داد، برایشان در نوار ضبط می‌کرد و به آنها می‌داد که البته هیچ‌کدام از مطالب آن نوارها نیز کامل نبودند. در این اواخر هم که بنده خدا به مرض استسقاء دچار شده بود و بسیار رنج می‌برد باز به او مراجعه می‌کردند و او چنانچه می‌توانست خواسته آنها را رد نمی‌کرد، اما اکثراً نمی‌توانست.

اخیراً (۱۳۶۳) توسط یکی از همشهریان اشعاری از او به سمع آقای ماجد روحانی حفید ادیب بزرگ و عارف سترگ حضرت شیخ حبیب‌الله روحانی می‌رسد که در سازمان سروش به کار اشتغال دارند و ایشان نیز نظر به ذوق ذاتی و خانوادگی از ثبت و ضبط و انتشار آن با توجه به وسایل امور انتشاراتی که برای سازمان مزبور، مقدور و میسر است استقبال نموده و به شاعر مراجعه می‌نمایند و موضوع را مطرح کرده، آن مرحوم هم به علت ادامه کسالت و نیز به تصور اینکه این مراجعین نیز از همان قبیل افراد سابق هستند و بدون اشاره به اقدام من، نواری را برایشان ضبط می‌نماید و به آنها می‌دهد که شامل چند غزل و منظومه بسیار ناقص که در مقابله آنها با متن اشعار موجود در این اثر نواقص و کسورات فراوان آنها مشخص می‌گردد. گرچه عنوان آن جزوه چند پارچه (قطعه) شعر بنام «چه‌پکه‌گول» است و مدعی کلیات نیست، اما همانطور که گذشت آن چند قطعه نیز دارای نواقص فراوان است که اصل نسخه موجود در این مجموعه شاهد ادعاست و دیگر اینکه منظومه‌های وافور و قلیان - استهزاء رژه‌سواران عشایر - مرثیه حضرت سیدالشهدا زیارت‌نامه، آثار عمده فارسی نیز کارهایی است که برای اولین بار در دیوان شامی کرمانشانی (چنانی) بطور کامل منتشر می‌شد و مسائل دیگری هم که به مصداق:

کمال سر محبت ببین نه نقص گناه

که هر که بی‌هنر افتد نظر به عیب کند

چه‌پکه‌گول

از بیان تمامی آنها خودداری و بدینوسیله از جناب استاد شرفکندی (هه‌ژار) بخاطر مقدمه زیبای (چه‌پکه‌گول) و اقدام جناب روحانی درباره‌ی نشر آن تشکر باید کرد.

شامی و سیری در آئارش

شاهمراد فرزند مرحومان خدامراد و فانوس در سال (۱۲۹۶ ه.ش) در کرماشان تولد یافته، به گفته‌ی خودش در سن چهار سالگی به مرض آبله نابینا گردید، پدر و مادر را در کودکی از دست داده، هیکلی جسیم با پنجه‌هایی قوی و مچ‌هایی ستر داشت که حاکی از انجام کارهای عضلانی ممتد بود. زیرا پس از فقدان ابوین [پدر و مادر] و نابینایی در مقابل مشقات و رنج‌ها قد علم کرد و برای آن سربار جامعه و باطل نباشد، تن به کار داد و در منزل مرحوم حاج امان‌الله معتضدی (۱) - مرد مشهور و سرشناس که در صفا و سادگی زبانزد و به منزله‌ی حسام خاندان خویش به شمار می‌رفت - به انجام کارهای محوله پرداخت به قول خودش روزانه بالغ بر دو هزار تلمبه میزد تا از چاه حیاط؛ منبع و حوض آب مصرفی خانه پر شود، او دیگر فولاد آبدیده شده بود و هر گاه نیز سخن به میان می‌آمد، از آن مرد به نیکی یاد می‌کرد و بزرگان محله چون مرحوم محمدخان چنانی را رحمت می‌فرستاد، شاهمراد با وضعیتی که گذشت خود زاده‌ی رنج و چکیده‌ی زحمت بود و با خصوصیات قشور جامعه از اعلی تا ادنی در تمامی ابعاد از اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها و طنزهای گذر و محله و کوچه و قهوه‌خانه و زورخانه و ... گرفته تا دکور و آرایش منازل و نیت مرفه‌ترین قشر شهر به خوبی آگاهی داشت که اشعارش آئینه‌ی تمام‌نمای این موضوع است، گر چه سواد نداشت و نابینا هم بود؛ اما تشبیهات، استعارات، کنایات، عنوان مسائل توصیفی و توضیحی در آئارش قبول آن صفات را برای خواننده غیرمقدور می‌سازد، او در اوان جوانی با محبت افراد مَدَرکی چون مرحوم شمس‌العلماء، آقا شمس‌الدین آل‌آقا توانست در مجالس آنها با شاهکارهای خیام و سعدی و حافظ آشنا شود و در کوچه و بازار نیز که خواندن اشعار شاعران محلی بود، مجموعه‌ی این دو امر؛ طبع سرشارش را به غلیان آورد و ذخایر درونی و افکار خویش را که کلاً رنگ اجتماعی داشت؛ ذره‌بین آسا، زندگانی توده مردم رنج‌دیده را همراه قیاس با سایر قشور در طبقات مرفه مورد بررسی قرار داد و همچون نقاشی چیره‌دست در تابلوهای جاویدان و عام‌پسند خویش با زبان شعر بیان نمود.

هیچگاه مدحی را از ممدوحی دنیوی [خان، حاکم، فرمانروا] از او نشنیدیم؛ بسیار بودند کسانی که در ادبیات صاحب مقام بوده و به محض محبت از این گونه افراد فصل یا فصولی از دیوانشان را به ثنا و مدح آن خان یا خاندان اختصاص داده‌اند، به‌ویژه در میان محلی‌سرایان که اکثراً از این راه ارتزاق می‌کردند، اما شاعر ما با توجه به ید طولایی که در مدح و هجا و طنز داشت؛ با تمام نارسایی‌های زندگی هرگز

چه‌پکه‌گول

مداح و مدافع خان و خاندانی نشد و تنها به صداقت و در خدمت مردم توجه داشت. سبک شعر شامی در ادبیات تازه‌ترین سبک ابداعی است که در واقع بایستی در این گویش او را بنیانگذار دانست، زیرا ارائه این سبک بدین صورت در شاعران محلی‌سرای قبل، از او سابقه نداشته است، گر چه ما در ادبیات محلی‌مان سبک متجدد نیز نداشته و هنوز هم کسانی که طبع شعری دارند به محض آشنایی هر چند ناچیز با ادبیات عرب سعی دارند به هر فلاکتی تعدادی از آن لغات و عبارات و ترکیبات را در کارهای خود بگنجانند که آن ادبیات و آثار یکدست و اصیل کلاً وارونه و بیگانه می‌گردد، اما این شاعر توانست با ذوق ذاتی خویش و بدون هیچ‌گونه اطلاعی از سبک و صنایع و صرف و نحو و ... خود پایه‌گذار سبکی باشد که در ادبیات امروز به سبک ساده معروف است و از خصوصیات این سبک نزدیک کردن و منطبق ساختن شعر است؛ به حرف زدن عادی مردم البته به شرط احتراز از اغلاط عامیانه جز در موارد عمدی (۲) که اشعار شامی تمامی آن مشخصات را بدون هیچ‌گونه نقصی داراست و جالب‌تر آن‌که خصوصیات غالب مکتب‌های هنری و ادبی اروپا را به طور وضوح می‌توانیم در آثارش بیابیم؛ مثلاً سبک رمانتیک هر چند آن را به نام مکتب می‌شناسند و مفهوم‌های مختلفی هم از آن دارند که جای بحث آن نیست، اما از آنجا که مفهوم عمده آن تابلوسازی کم و بیش دقیق است؛ از منظره و موضوع با تمام اطراف آن، منتهی مورد توجه مطلب بایستی برجسته‌تر و پررنگ‌تر نشان داده شود و در قالب کوچک‌تر نمونه‌هایی از مکتب امپرسیونیسم که رمانتیسم مختصر است (۳) و همچنین سمبولیسم با تمام شرایطش به خوبی در کرایه‌نشینی، روغن نباتی و سایر آثار شاعر مشهود است.

اشعار شامی لبریز از محسنات و صنایع معنوی و لفظی بدیعی است و شاید به جرأت می‌توان گفت که بکلی از عیوب سخن که خاص موارد مصنوع و متکلف است، عاری می‌باشد به عنوان شاهد نمونه‌هایی از صنایع بدیعی را در اشعار او می‌آورم.

جناس تام:

تا دهم مردن ده‌مادهم دهم له دیدار تو دهم
تا بزانی دلّ نه‌سیر چاه تورک چوون بیژنه

جناس زاید:

لوره عطادیم گُر یارو عطار
له بالاخانه گرد خستونه خوار

تشبیه مطلق:

نعلبکی چون گور قاشق وینه کش
هر لشی له ناو گوری درازکش

مراعات نظیر:

بیمه عروس بی حسن و جیاز
سیر بیدم ارای کلفتی پیاز

یا:

سینی وت قوری یه نانجیمه
مرحوم گورای شابابای دیمه

ایهام:

یه روژ بدبختی‌ها ته دیارم
باغبان پیر گفته هاوارم
در دم فرمان دا صندوق آوردن
بی جرم و تقصیر بیچاره‌م کردن

مطابقه و تضاد: - مقابله -

چمن بعد از گل بسکی زاری کرد
سبزی رخسارش عوض بی وژرد

یا:

ماس توای نیرم، رب توای نیه
شیره دو جور هس سفید و سیه

چند شیشه ماتیک له هنگام جنگ
شکایو و رشایو زمین کردوی رنگ

ارسال مثل، تمثیل:

کاغذی نفله، قلم رنجه و خود خسته مکه
(راه تو مقصد و ترکستان عرب بیخودمدو)

یا:

در یاده قصاو گای رنج بیور
(خورد من پی یابو بارکیشان پی خر)

یا:

وتم بنازم دانای کردگار
(له دمای لیمو، سیر تییده بازار)

از لحاظ قاعده دستور زبان نیز چنانچه بخواهیم برای گویش محلی خود مطلبی تهیه نماییم، اشعار شامی بهترین سند گویا می باشد و مسائل ظریف صرفی و نحوی در اشعار او فراوان وجود دارد که قابل بحث و دقت است که این مختصر را جای آن نیست و هم چنین کلیات او یکی از مأخذ امثال و حکم در گویش گردی کرمانشانی است.

گرچه درمطلب ذیل قصد قیاس را ندارم و حتی تصور آن شاید بعید باشد؛ زیرا حدیث عرصه سیمرخ و حکایت عرض خویش است، اما وجود یک وجه اشتراک جسمی و ظاهری در بین دو موجود کل و جزء ناخودآگاه تمثیلی منطقی می سازد، در مطالعه لزومیات ابوالعلا شاعر آزاده عرب که با اشعاری از این شاعر محتوا و معنایی همسان دارد؛ موجب گردید تا اشعار طرفین را در این بررسی قید نمایم و وجود آن وجه تشابه را عامل این توافق معنایی و محتوایی تلقی کنم. زیرا شامی شاید تا زمان مرگ حتی نام ابوالعلا را نشنیده بود.

ابوالعلا:

وای بنی الایام یحمد قائل
و من جرب الاقوام اوسعهم ثلثا

چه‌یکه‌گول

(در این دنیا کسی شایسته ستایش نیست هر کسی مردم را بیازماید همه را سزاوار دشنام می‌بیند)

یا:

ماکان فی هذه الدنيا أخورشد

ولایکون، ولافی دهر، احسان

(در این دنیا یک نفر حقیقت‌بین نیست و نخواهد بود زیرا در عالم نیکی وجود ندارد.)

تغیرت الاشياء فی کل موطنٍ

و من لجواد نائلاً بجواد؟

(همه‌چیز در همه‌جا دگرگون شد (آئین مردمی از میان رفته) جوانمردانی که بخواهش عجوزان نیازمند پاسخ می‌گفتند کجا شدند؟)

شامی:

شرف کشیاد و وژدان جوان‌مرگ بی

و بی وژدانی حیرانم ولم که

و اروای شرف سوگند دائم

ملول مرگ وژدانم ولم که

ابوالعلا:

ثوانی ضعیفٌ؛ فلم أقره

أوائل من عزمی، أو ثوانی

(زندگی مانند میهمان ناخوانده‌ای بر من وارد شد ولی در تمام عمر از این مهمان پذیرایی نکردم)

شامی:

نگرت کس دعوتم، خوم بیمه مهمان

و کار خوم پشیمانم ولم که

ابوالعلاء:

ارانی فی ثلاثه من سجونى
فلا تسأل عن الخبر النبىث
(خود را گرفتار سه زندان می‌بینم از این خبر شوم مپرس)

لفقدى ناظرى و لزوم بى
و كون النفس فى الجسم الخبيث
(کوری و خانه‌نشینی و گرفتاری روح را در این تن پلید)

شامی:

ولم که تا نوى کس پى و دردم
دو سه روزى که مهمانم ولم که
ولم کی یانکی رحمى و حام
تنم گردیده زندانم ولم که

همیشه این نکته را به من یادآور می‌شد؛ که گرچه (شامی) در لفظ محلی مخفف شاهمراد است؛ اما برای تخلص من کلمه‌ای مناسب‌تر از این نیست هر چند من به مشتاق و وطن‌دوست نیز شهرت دارم، اما (شامی) به‌معنی منسوب به زمان شام است و می‌گفت؛ بیان‌کنندهٔ ظلمت و تاریکی مداوم من است و اگر مطلبی دربارهٔ من نوشتی این نکته را حتماً به دیگران بگو.

(شامی) در دوم آذر ماه ۱۳۶۳ در سن ۶۷ سالگی (۴) به‌دنبال یک بیماری طولانی درگذشت و در باغ فردوس شهرمان به خاک سپرده شد و در روز شنبه ۵/۹/۶۳ در حسینیهٔ امام حسن عسکری تعزیه‌اش با حضور بستگان، رفقای هیأت سینه‌زنی و اهالی محله و کسبهٔ گذر و بدون حضور شاعران، شعر دوستان، فضلا، محققین، مقامات کشوری و لشکری شهر و ... برگزار گردید و حتی عده‌ای هنوز (۱۳۶۳) او را زنده می‌پندارند در صورتی‌که زنده است و هرگز نخواهد مرد.

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق

ثبت است بر جریدهٔ عالم دوام ما

او رفت درحالی‌که نه سبک‌ها را می‌شناخت، نه صنایع بدیعی را می‌دانست و کتاب عروضش تسبیح چند دانه‌ای او بود و اسمی هم از ابوالعلا نشنید، اما آثار و اشعارش شامل تمامی آنچه که گذشت؛ می‌باشد و در زمرهٔ مسافران پیاده و ملح کاروانی است که در بادیهٔ عربستان شهبوارانی چون ابوالعلاى معری و بشار برد و ... در یونان هومیروس و در اروپا میلتن و در جلگهٔ ایران؛ رودکی، شوریده شیرازی و

چپکه‌گول

... را دارد. و ... اینان اعجوبه‌های خلقت بودند که پس از طی طریق و پرورش صحیح و داشتن وسیله و مربی هر کدام در حد خویش شاید بر میلیون‌ها از بینایان و تحصیل‌کردگان دیار خویش برتری یافتند و پیشی جستند و شامی و فهیم و رباعی، روشندلانی که به نوبت خویش و فی حد ذاته دارای استعدادی بودند و قابلیت ترقی داشتند اما در ویرانه خود تلف شدند و به قول خود شامی:

من اگر اهل وفا یا بی‌وفا بودم گذشت

مدتی مهمان درین محنت‌سرا بودم گذشت

زاغ بودم درچمن یا بلبل افسرده‌حال

در گلستان جهان گل یا گیا بودم گذشت

نویسنده: محمد علی سلطانی.

پی‌نوشت‌ها:

۱- ایجاد اماکن رفاه عمومی و بنیاد خیریه چون مسجد، بیمارستان، شیرخوارگاه، حسینیه و... که از اقدامات انساندوستانهٔ خاندان معتضدی در مولد و موطن خویش می‌باشد بر هیچ کس پوشیده نیست. برای شناسایی بیشتر این خانواده برای آگاهی بیشتر ر.ک. محمدعلی سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، ج ۵.

۲- مکتب شهریار.

۳- مکتب شهریار.

۴- در حدیقه به اشتباه ۷۵ سالگی قید گردیده و تاریخ تولدش ۱۲۸۷ نوشته شده که بدین وسیله اصلاح می‌گردد.

پووژی که من بيم وه مادهر پهیدا
قهومان وه شادی وه خت بوو بین شهیدا

شوکر خوداوند وه جا ئاوهردن
جه شنی وه شادی من به رپا کردن

شه و یازده هوم ساعت کردن خواهش
ناو بهنده نان «شامی» سته که کش

تا من وارد بيم وهی میهنهت سهرا
وهی دونیای پور جهور، پور وه ماجهرا

هه نووز نه شناسووم چهپ و پاس دهست
دهست جه هاندار جه هان بینم بهست

سّی سأل ونیمه تفلّ خاروزار
مادهرم وه دهرده سهختی بی دوچار

شهش ماهه تهمام وه بان جا بی
ئاقبهت دهوای دهردهش فهنا بی

له به عدهز ده سأل فهوت مادهرم
خاک یه تیمیش رشیاده سهرم

من مه نم ئه پای جه فای زه مانه
په ی تیر ته عنه ی خیش و بیگانه^۱

۱ - چه پکه گۆل، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره ۱۲ و ۱۱.

- میژووی زانایانی کورد، باب شه شیخ مهردۆخ پۆحانی، وه رگی پانی: ماجد مهردۆخ پۆحانی، بهرگی ۲، لاپه ره ۸۹۸.

یهی شه و دلگیر بیم له دونیای دوره ننگ
وه گهرد تالهی ویم مه که ردم جه ننگ

وانتم: ئهی تالهی شووم که ج بونیاد
به رباده بای! عومرم تو دای وه به رباده

نیه زام ئهی تالهی تیره ی واژگون
تاکهی سه رگه شته م که ید وه دنیای دوون

تاکهی ته قالا تاکهی به رده لبرده
تاکهی بکیشم وه دل ئاه سه رده؟

دل تاکهی بیزار له زنده گی بوو؟
پرووح تاکهی خه سته ی ده وه ننده گی بوو؟

تاکهی وه ئه فسووس بسام دهس وه دهس؟
تاکهی بشنه وم ناخاس وه ناکهس؟

به دیم چهس گهر دوون به د کرد وه گهر دم؟
تاکهی خوین دل مه دهی وه خوه ردم؟

داد بکه م تا چه ند، خوین بخوهم تاکهی؟
تاکهی بکیشم ئاه په ی دهر په ی؟

تا که ی بار جه ور مه نه ی وه شانم؟
ئه یووب نیم وه ی ته ور کرد ئیمتخانم

په نجم بی سه مهر، سه ودام بی سووده
که رده م نه که رده و بوودم نابووده

له سه ر دوو پاره ی زنده گی گیرم
به رباده و بی سوود نه قشه و ته دبیرم

نه مه رگم په یداس، نه زنده گانی
بلا ته کلیقم له دونیای فانی

وه دهر د چه م خوهی؟ زنده گی وه زه جر
نه دین، نه دونیا، نه عوقبا، نه نه جر

چه بوو شم، چه کرد گهردوون وه گهردم
یهی ته ن موبته لای هزاران دهر دم

مه ر من وه جومله ی نهوع به شهر نیم؟
یهی دهم بی غوسه و بی دهر دسه ر نیم

بیهیده بان سهر وه ههر دووده سی
داد بکه ی وه دس جهور بی که سی

قهوم قبله س، وه لی قبله ی من چه فته ن
ههر چی قهوم دیرم دوور وه لیم که فته ن

قورئان له عنه ت که ی وه قهوم زالم
که س وه دل سوژی نیه پرسی حال م

ههر که س پول نه یری خه رگی خه سه
سهر کیشی که ری په خشه و مه گه سه

چراخ بالین شه خس بیچاره
بی نه فت خاموشه ههر له ئیواره

چوار ئسکان چرک نریاسه شانی
یهی خاکه ناز تووز نشیه یده بانی

نه دووست یه ی په نگ، نه یار خه م خوار
خیش و بیگانه له نووره ش بیزار

خیش و بیگانه لیش مه که ن دووری
سهروه لیش نییه ن مهر وه مه جبووری

لهو پووژی ترسم، یانه ی که ئه رز که م
لهو ئاخو کاره گشت بای وه پای خوه م

یا ره ب! وه حورمه ت شاهه نشای شاهان
نگه هداری که ر وه بی په ناها ن

په نام هه ر خوه دی هه ر وه خوه د قه سه م
وه زات بی عه یب موحه ممه د قه سه م

وه ئال ئه با، وه په نچ ته ن قه سه م
وه ده ر وه قه لعه ی خه یبه رکه ن قه سه م

وه شاه مه زلووم تشنه له ب قه سه م
وه سه قای شو جای بائه ده ب قه سه م

وه ئاه بی که س خاروزار قه سه م
وه دیده ی وه ده ر ئینتزار قه سه م

وه سووز سینه و ئاه سه رد قه سه م
وه شام تیره و په نچ و ده رد قه سه م

وه ده رد پنهان ده رده دار قه سه م
وه شه رمه نده گی کوئفه ت بار قه سه م

وه جیب خالی په نگ زه رد قه سه م
وه شان په نجبه ر پر وه گه رد قه سه م

وه قه لب شیرین دل ناشاد قه سه م
وه زوور فه ره اد په نچ وه باد قه سه م

وہ پہنچ و مہنت دنیای دوون قہ سہم
وہ تالہی تیرہی واژگوون قہ سہم

وہ پہنچ دنیا و مہ شہ قہ ت قہ سہم
وہ پرووح خہستہی ناراحت قہ سہم

وہ ٹاھ سینہی بی ٹہ سہر قہ سہم
وہ تاق بی جوفت دہر و دہر قہ سہم

وہ جادہی خیال کووہ غم قہ سہم
وہ دہریای مہنت قہ لب خودم قہ سہم

وہ سہر چشمہی چہ شم، چشمہی دل قہ سہم
وہ سہ حرای دامہن بی حاصل قہ سہم

وہ تالہی تیرہ و پاسی بہد قہ سہم
وہ بہخت خوفتہی بیشوہ حد قہ سہم

وہ ٹہ شک دیدہی نائومید قہ سہم
وہ ٹاھ پیران مووسفید قہ سہم

وہ نہ سیم سوب پیش ٹہز خوہر قہ سہم
وہ سہوت قورٹان روح پەر وەر قہ سہم

وہ پوتبہی پاکان دامہن پاک قہ سہم
وہ حوور و مہلک، وہ ٹہ فلاک قہ سہم

وہ چہ ندین ہزار پہیغہ مہر قہ سہم
ہہر خوہت داوہری، وہ داوہر قہ سہم

وہرنہ کی دلسوز، کی غم خوارمہن؟
کی وہ بیماری پەرہ ستارمہن؟

مه ریز بووم کام قهوم تیه بده دیارم؟
کام دَل مه سووزد وه حال زارم؟

کام دووس یه ی پره ننگ، کام فامیل، کام که س؟
کی پرسید ئه حوال شه خس توهی ده س؟

له دنیا به ری، وه گیان بیزارم
ئه جه ل باو بوهره م بچمه په ی کارم

دَل وه زه مزه مه ی زندگی سیره
ئه جه ل ئیمشه و باو، فهداشه و دیره

وای وه به دبختی، داد وه ناکامی
دهرد دَل فرهس، کووتاکه 'شامی'

سابت بی وه من له ی روزگار
هه ر که س دهردخوهی وه خوهی دیاره^۱

پاییز ۱۳۲۵

۱. - چه پکه گۆل، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره ۱۸-۱۳.

- میژووی زانایانی کورد، بابه شیخ مهردۆخ پۆحانی، وه رگێرانی: ماجد مهردۆخ پۆحانی، بهرگی ۲، لاپه ره ۹۱۰-۹۱۱.

گر بر سر من سنگ بکوبی ای سنگ!
از طالع خویشتن نگر دم دلتنگ
سنگم، به سرم سنگ جفا می‌کوبی؟!
ای سنگدل سست وفای همه‌رنگ!

سهرم بهاری گهر به‌ردی دل‌سه‌نگ
له چاره‌نووسم قهت نابم دل‌ته‌نگ
به‌ردم، به ناحق له‌سهرم ده‌دهی؟!
دل‌به‌رد، ب‌وه‌فای خو‌نوین به‌سه‌دره‌نگ!

تاوسان ۱۳۲۶.

۱. له پ‌ابردوودا به‌رده‌خو‌ییان ده‌ ئاونگی به‌ردین‌دا ئه‌وه‌نده ده‌کوتا تا ده‌بوو به‌ تۆز و
که‌لکی لێ وه‌رده‌گیرا. شامی خو‌ی به‌ به‌رده‌خو‌ی، ئاونگی به‌ دنیا و ده‌سکا‌ونگی به‌
جه‌زبه‌ی دنیا چواندوو و ئه‌م چوارینه‌یه‌ی وتوو.

کرانشینی

(۱)

کام دهرده عه لاج کهم؟ کام پاره پینه؟
سه ننگ کام سته م بدهم وه سینه؟
نیمی له میلله ت کرانشینه
بهس که کرا داس بیچاره بینه
به عزی ده پلاک کرایه سینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه ههر کهس بهم، حه قم نیه سینی

(۲)

به ننده یه ی نه فهر کرانشینم
چو عه زیز مردی دایم غه مینم
نه خارجه مه زه ب نه جوداس دینم
ئه ر دوغات گیراس بکه ر نفرینم
شایه د له ی دونیا دیتر نه مینم
راحته بووم له دس کرانشینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه ههر کهس بهم، حه قم نیه سینی

(۳)

توای بزانی، سه گ وه حال م نه و
ئاسابش نه یرم، نه رۆژ و نه شه و
سوب تا ئیواره هام له ته ق و ده و
تا سه ر مانگ بای دو تیکه ئه سپه و
یا به م فروشم، یا نه مه گره و
ئووشم کراکه م به لکه نه مینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه ههر کهس بهم، حه قم نیه سینی

(۴)

ژنه م جارو وکەش، خوهم قاپچی ده‌رم
وه فه‌سل زمسان وه‌فر پاکه‌وکەرم
له‌عه‌یش و عه‌زا چو سه‌ماورم
خوه‌یان چوو ئاغا و به‌نده نه‌وکەرم
ئه‌ر مه‌نیان نه‌که‌ی، ده‌نه ناو سه‌رم
ئووشن: گووشت گهن ئه‌رامان سینی
چه‌بکه‌م وه‌ ده‌س کرانشینی؟
داد وه‌ هه‌ر که‌س به‌م، حه‌قم نه‌ه‌سینی

(۵)

یه‌ی هه‌فته مینیت مانگ بچو و ده‌سه‌ر
ژن ساحیومال ده‌س نه‌ته که‌مه‌ر
وه ژست ته‌مام تیه‌ته پشت ده‌ر
له‌وه‌رپای هه‌لسم چو ئاغا و نه‌وکەر
وه ژنه‌م ئووشم ده‌مکه‌ر سه‌ماوه‌ر
خوهم ده‌وم ئه‌پای میوه و شیرینی
چه‌بکه‌م وه‌ ده‌س کرانشینی؟
داد وه‌ هه‌ر که‌س به‌م، حه‌قم نه‌ه‌سینی

(۶)

یه‌ی کوپی دیرن چو وه‌چکه‌ی شه‌یتان
سوب له‌خاو هه‌لسی تیه‌ته ناو ئه‌یوان
وه جیب پر ریخ ده‌س وه‌تیرکه‌وان
خه‌یت ئه‌پای قووری، خه‌یت ئه‌پای ئیسکان
سیول جافر گرته‌نیشان
که‌س جوړته‌ت نه‌یری سه‌دای بایده‌بان
بووشی جوانه‌مه‌رگ سه‌رم نه‌شکینی
چه‌بکه‌م وه‌ ده‌س کرانشینی؟
داد وه‌ هه‌ر که‌س به‌م، حه‌قم نه‌ه‌سینی

(۷)

دارایم بیهسه چوار دویت و یه ی کور
دو په توی نیمدار، یه ی جوفت لافه شر
یه ی جوفت مته کای وه دهم قه یچی پر
سهر نیه یده بانی چو پاره ئاجور
سهری گهن که فی تیه یده خوړه خوړ
چوار جام پرووحی، یه ی دانه سینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه هر که س به م، حه قم نیه سینی

(۸)

زانی چهن نه فهر هایمه یه ی حه سار؟
من ئووشم په نجا، تو بووش: په نجاو چوار
دریژ و کووتا، کاردار و بی کار
سوب له خه و هه ئسیت، له گوشه ی حه سار
بیس نه فهر وساس، ته کداسه دیوار
بایه د په ی نه و بهت بلیت بسینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه هر که س به م، حه قم نیه سینی

(۹)

سهر شه و تا سوب هر جیره ی دهر تیه د
مه شه ی غولام چوود، ئوسا سه فهر تیه د
که لای فه روخ خان له دینه وهر تیه د
ئوسا نه میرخان گهر د چوار خه ر تیه د
مه رافه دیرن، ئه رده ر وازمینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه هر که س به م، حه قم نیه سینی

(١٠)

بازووم وه غوسه بيهسه بال سهگ
ئيقبالم پهست تر وه ئيقبال سهگ
هاتم وهى دونيا من وه سال سهگ
هه ر شه و نيه خهفم من وه قال سهگ
نسم شه و ئووشم: خووش وه حال سهگ
نه كرامال دهيد، نه پالتاو سيني
چه بكهم وه دهس كرانشيني؟
داد وه هه ر كهس بهم، ههقم نيه سيني

(١١)

جهرگم سووراخه چو لانهى زهنبوور
بهسكه شنهفتم قسهى جووراو جوور
پرووحم دى خهستهس وه فهزمان زوور
وه كوپهم ئووشم: خه ر بى شعوور
سوب له خه وه ههلسى، سورهتت نه شوور
لهى ئاو لئوله فره رشيني
چه بكهم وه دهس كرانشيني؟
داد وه هه ر كهس بهم، ههقم نيه سيني

(١٢)

ئووشن هه ر پرووژى ديزه نيهيته دار
خوا نه پاي شام بوو، خوا نه پاي نه هار
خوا گوشت گاپير، خوا شك پهروار
گووشت كوئانه كهى بوهيهته ده ر هه سار
يواش بكوتى، نه پرمنى ديوار
له ناو هه ساريش ئاجور نه شكيني
چه بكهم وه دهس كرانشيني؟
داد وه هه ر كهس بهم، ههقم نيه سيني

(۱۳)

وه هه وڵ گيانم نه و نه دوشمنم
شايد نه شيويت لانه و مه سكه نم
عه زيزم مردويت، وه ده ميان خه نم
ئيمريكي په قسم، ئينگليسي ژه نم
چو ئاغاي ويگن، په نجا جوور خوه نم
ئه ر بكه ن نفرين ژن و فره زه نم
خوه ميس كومه ك كه م ئووشم: ئاميني
چه بكه م وه ده س كرانشيني؟
داد وه هه ر كه س به م، هه قم نيه سيني

(۱۴)

به س كه كرادم له ي ته ويله چو خه ر
عومر وه به دبختي هاوردم وه سه ر
بيمه سه موونس چهن گروو به شه ر
لوړ له لوړستان، كورد له دينه وه ر
جاف و هه ورامي، له ك و كه مانگه ر
فارس تاراني، تورك قه زويني
چه بكه م وه ده س كرانشيني؟
داد وه هه ر كه س به م، هه قم نيه سيني

(۱۵)

نه په ست و ناكه س، نه ناده رويشم
شه رمه نده له پرووي بيگانه و خيشم
نه كه س تيته لام، نه لاي كه س نيشم
خوه يان هه ر شه و چن، من كيشك كيشم
ئه ر دير دهر واكه م، نه مننه ريشم
منيش په گ نه یرم چو سيف زه ميني
چه بكه م وه ده س كرانشيني؟
داد وه هه ر كه س به م، هه قم نيه سيني

(۱۶)

یه ی شه و دو نه فەر بینه میمانم
نیم ساعهت بیشتر له بهرق سوزانم
سوب بینه ئاگر رشیانه گیانم
ئاغای ساحیومال وه گهرد خانم
ئاو پاشینه بان ته پل ئامانم
هه م لافه شره دریا وه شانم
وتن: تا غروب له پیردا نه مینی
چه بکه م وه دهس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، حه قم نیه سینی

(۱۷)

ئه پرای به دبه ختی و نیامه ی و نه هات
یه ی قهومی دیریم، هاتوو له دهات
گاهه س بناسی که یخودا به سات
یه ی که له شیرری هاوردوو هه وقات
شه فقه ساحیومال، هه م دهنگی ده رات
پوو په که و بگری به سکه قولینی
چه بکه م وه دهس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، حه قم نیه سینی

(۱۸)

دوئکه چیم بگرم، ئوتاقیک له جای
وتم بکیشم، بیلا دهنگم نای
که م که م چیم له ده رمال مه شه ی مورای
یه ی عفربیتی دیم، وه ربوارت نای
ده مامه ی جادوو نیه ره سید وه پای
مه ر فوولادزره بووته قهرینی
چه بکه م وه دهس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، حه قم نیه سینی

(۱۹)

چو کاوړ وه گورگ، له لی رهم کردم
یه یی پا هاته وەر، سې پا دوور کردم
وه هه ول گيانم سلامی کردم
وت: کاری داشتی؟ ناو ئوتاق بردم
وت: تویسرکانیت؟ وتم: نه کوردم
وت: کورد کووړه یت؟ وتم: هه رسینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، حه قم نیه سینی

(۲۰)

وت: چه ن نه فهرین؟ وتم: ده نه فهر
غهر له پوبابه و عه مه مابه روه ر
زوبه یده و ملووک، نوسره ت و کیشوه ر
نیم تاج و تاجی، عیشره ت و خاوه ر
کوپره بیچکه له و خوه مم و ژنی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، حه قم نیه سینی

(۲۱)

چو پشی له شوون بووی پیازداخ
یه ی هه فته کردم مال وه مال سووراخ
له «سه ننگ مه عده ن»، تا «چوار پای ئوجاخ»
«تیمچه» و «چه نانی»، تا «به رزه ده ماخ»
کهس وه پیم نه یات، یه ی دانه ئوتاخ
وه دینت یه سه، په سم هاودینی
چه بکه م وه دس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، حه قم نیه سینی

(۲۲)

یه ی فەرشی داشتەم، مینستە جل شال
باب پالان بی ئەرای یابوو ئال
چوار قیمەت خوەی هەر داومە حومال
هەفتە ی یه کووچه، چوار پووژ وه یه مال
شانزده مال گەردیم وه عەرز یه سال
دویکه دامە شان عەلی ئاغای دەلال
وتم: یه یش بفرووش نیه توام بهینی
چه بکهەم وه دەس کرانشینی؟
داد وه هەر کەس بهەم، حەقم نیه سینی

(۲۳)

سێ مانگم بهس کەفت کرایه ی خانی
یه سه مانگی تر هات نیشته بانی
باورو پیم نیه وت، خودا خوەی زانی
چشتی که شک بهەم مه جمه و قازانی
ئەوه یش دی نیه یلم ژنم بزانی
سوب هه راجی که م نیه توام بهینی
چه بکهەم وه دەس کرانشینی؟
داد وه هەر کەس بهەم، حەقم نیه سینی

(۲۴)

کەس خەوهر نییه، وه حال دەر دم
گوش کەس نییه، وه ئاه سەردم
چل سال وه ئیران زندگی کەردم
کرای زەمین دەم وه بانی گەردم
پۆزگار موحتاج کرد وه نامەردم
نه پومی پۆمیم، نه چینی چینی
چه بکهەم وه دەس کرانشینی؟
داد وه هەر کەس بهەم، حەقم نیه سینی

(۲۵)

قه لېم چو کووره ی هه داد مه ده ی جووش
له دهس دونیا و خه لک خاک فرووش
دونیا زندانه په ی شه خس باهووش
تایه م نه بایه د که متر بوود له مووش
ته وه یش جی دیری له ناو پروپووش
موش نه کرا ده ید، نه کرا سینی
چه بکه م وه دهس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، هه قم نیه سینی

(۲۶)

ئوتاقی گردهم بی به رق و بی ته و
دهر و په یکه ر خویرد، چواردیوار خره و
داغی پیرم کرد کردمه قوله و
رووژ نیمه روو وه لیم کرده شه و
دی چه توای وه لیم؟ ئاسمان که و!
هه ق من تا هه شر له لات همینی
چه بکه م وه دهس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، هه قم نیه سینی

(۲۷)

له رووژی ترسم ته جه ل بده ی زهنگ
عومرم ته واو بووت له دونیای دوره نگ
پنهان بووم له ژیر خشت و خاک و سهنگ
ژن ساحیومال وه بیل و قوله نگ
قوره قور کونان، وه قسه و جه فهنگ
بای کرایه ی قه ور له لیم بسینی
چه بکه م وه دهس کرانشینی؟
داد وه هه ر کهس به م، هه قم نیه سینی

(۲۸)

سه رمانگ وه مانگ بایته دیارم
وه بیل هه لکهنی سه نگ مه زارم
بکه ی شکه نجه و زه جر و ئازارم
بووشی کرا دهیت یا پاسبان بارم؟
منیش له ئه لحه د سه رم ده رارم
داد بکه م هاوار، که فه ن کی سینی؟
چه بکه م وه ده س کرانشینی؟
داد وه هه ر که س به م، حه قم نیه سینی

(۲۹)

چو سه گ و لگهر د، ده روه ده ر وه خوه م
شه و تا سو ب نه خه ف، ره نج بیوه ر وه خوه م
دلگیر وه دونیای دوون په روه ر وه خوه م
له ده س ساحیوما ل خون جگه ر وه خوه م
له زینده ی ئایه م بی خه وه ر وه خوه م
نیه زانم «شامی» دی تاکه ی مینی؟
چه بکه م وه ده س کرانشینی؟
داد وه هه ر که س به م، حه قم نیه سینی^۱

تاوسان ۱۳۳۰

۱. - چه پکه گول، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره ۳۳-۲۰.

- میژووی زانایانی کورد، بابه شیخ مه ردوخ پوځانی، وه رگێرانی: ماجد مه ردوخ پوځانی، به رگی ۲، لاپه ره ۸۹۹-۹۰۹.

داد مله ت ئيران وه دكتور موسه دق

(۱)

وه بهس كه گه ردیم دهس وه بان دهس
قورب ئه پام نه مه ن چو میوه ی نارهس
جواو سلام نیه شنوم له كهس
بیکار چو ئیمه له ئیران فرهس
خوهش وه حال ههركهس مریت، ئاسوودهس
دوكتور موسه دق ته کلیفمان چهس؟

(۲)

نیمی له مله ت دوچار دهردن
له سوپ تا غوروب بیکار مه گهردن
وه گوسنه یی وینه ی زه عفهران زهردن
مهرد موبارز روز نه بهردن
زه پ ئه پای ئیوه و شه پ ئه پای ئیمهس؟
دوكتور موسه دق ته کلیفمان چهس؟

(۳)

نیمی له مله ت چو گای پهرواری
هه ر خوه ن و خه فن له سمن کاری
نه دهرد جوفت خوه ن نه دهردباری
سه رمه ستی وه جام باده ی بی عاری
هه مبهس هه فته پهنه گ له سوفره شان ههس
دوكتور موسه دق ته کلیفمان چهس؟

(۴)

ئووشن چله هه زار بیکار له پاته خت
عومر گرامی مه گوزه رن وه سه خت
بی جا وو مه کان بی لباس و په خت
سێ وه عده غه زاکه رده ن وه یه ی وه خت
ئاخر ئه وان هیش هه م نه وع ئیوهس
دوكتور موسه دق ته کلیفمان چهس؟

(٥)

یەسە چوار پووژتر هەم زمستانە
زوخال نابوودە هیزوم گرانه
سدای زیل و بەم بەفروبارانه
چەقە ی دنان تیه ی چو مسگەر خانه
داش نانه وایی نیه کە فیدە دەس
دوکتور موسە دق تە کلیفمان چەس

(٦)

غوسە ی کە سادی سفید کرد ریشم
لە سووب تا غوروب خە میازە کیشم
من وه ئینتزار موشتەری نیشم
بازرە سەیل هە رسات مە کەن تە فتیشم
چە بکەم ئە پای تە لێ کە ی بازەرەس
دوکتور موسە دق تە کلیفمان چەس؟

(٧)

موشتی زەر پەرەس سکە ی زەر شناس
هیچ دینی نە یرن غە یرەز ئیسکنا س
مە مجلس ریا و پەرەزە قەرارداس
تا نیشان بیەن ئە سپاب و ئە ساس
یە پەرەزە نیه، یە یش یە ی جوور حوقەس
دوکتور موسە دق تە کلیفمان چەس؟

(٨)

سێ ما هە حقوق پاسە بان شار
نیه رە سید، نیه دە ی دەس تە لێ ب کار
مەر جورئەت دیرن بچنە بازار
یە چرە ی ئاغا، ئە و داد کە ی سەرکار
دەس مایە نە یریم حە ساو ه کە ت بار
وہ دینت یە رەسم نە قد و نسیەس
دوکتور موسە دق تە کلیفمان چەس؟

(۹)

نهوزاع مهمله که ت دهره هم به ره هم
وینه ی زولف یار پور پیچ و خه مه
نیمی له مله ت دوچار غه مه
رشته ی زندگی خه یلی مو حکه مه
وه رنه وه ئاسان گیان مه دهن وه دهن
دوکتور موسه دق ته کلیفمان چه س؟

(۱۰)

ده ست و پای مه ردوم پیچاس وه هم
گش وه که ساتی دوچارن وه غه م
له هه ر که س پرسم ئووشی چه بکه م
وه گیان 'شامی' هه ر له کیسه خوه م
من ئووشم بخوین تا نه وره ی که هه س
دوکتور موسه دق ته کلیفمان چه س؟^۱

^۱. چه پکه گول، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره
۳۸۳۴.

جواو دکتور موسه دق وه مله ت ئيران

(۱)

مله ت ئيران! مله ت ئيران!
ئه وه ل وه ياري حه ي لامه كان
وه دوعاي سه حه ر عه لامه ي كاشان
وه به خت و ئيقبال خه لق موسولمان
خواهه م ئاباد كرد ئيران ويران
خودا ياري كه ي وه كار هه ر كه س
له من نه پرسن ته كليفمان چه س

(۲)

سه ور كه ين ئي چه رخه يه ي ده ور بخوه ي ده ور
قه و ل ده م ئي ئه وزاع نه مينيت وه ي ته ور
بسازين وه گه رد زه مانه ي پورچه ور
مه جلس ملي هه رده م هانه شه ور
بزاني هه لئا نه تيجه ي قووره س
له من نه پرسن ته كليفمان چه س

(۳)

ئوميدوارم ئيران يه ي سان بو
نه حاجي نه به گ نه ئاغا و خان بو
نه يه كي له بان فهرش كاشان بو
نه يه كي له ناو كوچه وه يلان بو
هه ر كه س كار بكه ي كار ئه پاي فره س
له من نه پرسن ته كليفمان چه س

(۴)

ئه ر له ياد نه يرن ده وره ي شه هريوه ر
نان لوبيا بارينه نه زه ر
خورما مه خواردن له جيای شه كهر
چوار نه فهر شاد بين باقيتان په كهر
جه معي مه واتن ساحه ب بي بي هه س
له من نه پرسن ته كليفمان چه س

(۵)

یه قین گومان که ن دوکتور با پروسه
یا وه گهرد مله ت، مریکا دووسه
بیهوده ژهنن ئی ته پل و کووسه
خودا گه واهه دفای نامووسه
هه رگز گول گه چی نیوده نه تلّه س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س

(۶)

یه ی ته ن پیره مهرد پاک و سه لیمم
نه موحتاج مال نه زه پ و سیمم
پاکزاد و حه ق گو بی ته رس و بیمم
ئوستادم وه ی ته ور که رده ن ته علیمم
حه ق کوشی نیه که م تا ناخر نه فه س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س

(۷)

نه فت ملی کردم، مولکیش ملی بو
تاکه ی ئی کاره ژیره جولی بو؟
پوزگار وه کام ته وه کلی بو
حه سه ن لات موحتاج حاجی قولی بو
ئه ر بووشی مردم بووشن وه ته وه س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س

(۸)

موسه دق که ی وه ت تو شیره کیش بو
سه رتاپا عوریان لوخت و ئاوینیش بو
له ناو خه رابات نیره ده رویش بو
سه رگه رم باده و به ننگ و حه شیش بو
نیمی له ئیوه چکیده ی شیره س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س

(۹)

مله ت! وه قورعان وه سووره ی یاسین
ئیه سوئنانن له لای خه لق چین
روژی چه ن هزار له مه یدان کین
چو بهرگ دره خت رزده ی زه مین
توپ چو موشی پاش خه لق وینه ی مه گه س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س

(۱۰)

هزار سال مه نو پای غاره تگهر
کوتاه بو له مهرز ئیران موژته ر
یه سه وه یاری بینای بان سهر
له ئیران نه یستم یه ی ته ن له کافه ر
ئی نام نیکه په ی ئیرانی به س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س

(۱۱)

ئیران نه ئیران، موسه دق ئاباد
مله ت نه مله ت، غولام ئازاد
لاسه نه لاهه، دیوان عه دل و داد
په نچ چرچیل کرد وه په نچ فهرهاد
ئیتز کوتا که «شامی» سوخه ن به س
له من نه پرسن ته کلیفمان چه س^۱

تاوسان ۱۳۳۱.

^۱. چه پکه گول، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره
۴۴-۳۹.

باغبان با کهس وهفا نه‌که‌رده

بنام بی چوون جهاندار فهدرد
موخبر جه ههر کار ته‌بیب جه ههر دهررد

زات‌هش بی‌زه‌وال لوتفه‌ش بی‌پایان
خودایش وه‌خه‌لق عالم نمایان

لوتفه‌ش ئه‌ر یار بود وه‌گه‌رد ههر کهس
غهرق بوو وه‌ده‌ریا به‌رنیه چوود وه‌ده‌س

مه‌ردم گووش بگرین له‌ی به‌دبه‌ختیه
دو نه‌فه‌ر یه‌ی‌ره‌نگ له‌ ئیران نییه

وه‌قه‌ول «سعدی» پیر خرده‌مند
«ماده‌ر نه‌زاده‌ست یه‌ی‌ره‌نگ دو فه‌رزه‌ند»

«حافظ» مه‌نویسود: «ره‌فیک کیمیا‌س»
نه‌مه‌یود وه‌ده‌ست تا دنیا بو‌نیاس

عارف وه‌ی دهرده مه‌بود وه‌ده‌رویش
پاه‌ بیاوان مه‌گیرود وه‌پیش

ههرچه‌ن مه‌گه‌ردم مه‌که‌م جوست‌وجو
دو نه‌فه‌ر یه‌ی‌ره‌نگ په‌یدا نه‌مه‌بو

چ کاری دیرم وه‌کار عالهم
بچم وه‌سه‌ر وه‌قت داستان خوه‌م

حه‌قا حه‌ق برا! برای خاسی نید
ره‌فیک یه‌ی‌ره‌نگ حه‌ق‌شناسی نید

تو واتى يه‌ی‌شه‌و مه‌يوم وه‌مالت
قه‌ولت درو بى حاشا له‌ حالت

زمرسان دامه‌سه‌ر من وه‌ئینتزار
گوش وه‌ حه‌لقه‌ی‌ ده‌ر وینه‌ی‌ بده‌کار

شه‌وى دو ساعه‌ت له‌ پشت ده‌ر بيم
مونته‌زر وه‌ پای دو به‌راده‌ر بيم

هه‌ر شه‌و سه‌ماوه‌ر پير جگه‌رسوز
چو عه‌زیز مه‌رده‌ داد مه‌كه‌رد تا روز

سینی به‌ وینه‌ی‌ ته‌په‌ی‌ گورسان
له‌ گووشه‌ش نوساو ئارامگای ئيسكان

نعلبه‌كى چون گور، قاشق وینه‌ی‌ له‌ش
هه‌رله‌شى له‌ ناو گووړی‌ درازكه‌ش

ئيستكان وساوى ده‌هه‌ن باز كه‌رده
مه‌رواتی ئيمشه‌و عه‌زیزش مه‌رده

قه‌ندان به‌ وینه‌ی‌ خورماى خه‌يرات بى
هه‌ر فه‌رياد مه‌كرد شه‌و به‌رات بى

ته‌شته‌ك به‌ وینه‌ی‌ مرده‌شوورخانه
هه‌ر ئینتزار داشت چه‌و له‌ ده‌رانه

مه‌نقه‌ل به‌ وینه‌ی‌ ته‌په‌ی‌ كوه‌ توور
جای‌ راز و نیاز موسا با غه‌فوور

قورى‌ ناؤمید يه‌ی‌ گوشه‌ی‌ مه‌نقه‌ل
وه‌ ناؤمیدی‌ گردووه‌ به‌غه‌ل

چون موسا له توور مه کرد مونا جات
وه ده رگای یکتای قازیول جات

مه وات: یا یکتای جه لال جه لیل
نجات ده هنده ی مورسل خه لیل

وه شوعله ی ئاته ش بده ر نجاتم
دیتر نه مه نده ن ئاه وه بساتم

وه تاب ئاته ش من مه یوم وه جوش
چای جووشیده که س فه که ی نوش

یا یکتای بی چون! حه ی لامه کان!
شهرمه نده م مه که ر وه پروی مهمان

ته نم چون زندان پروکه رده ن وه به ند
یا په ب ئی جه وره بکیشم تا چه ند؟

ته ن موپته لای پرووح، پرووح موپته لای غه م
یا په ب ته ن و پرووح جودا که ر وه هه م

له عننه ت وه و که سه من کرده قووری
ئه پرای پای مه نقه ل به عزی وافووری

مه گه ر سه بر من سه بر ئه یووبه ن؟
زندگی وه ی ته ور ئه پرای چه م خووبه ن؟

دوه شه و سئ ساعه ت به عده ز نسمة شه و
موقه ی که مه ردم چوونه جامه ی خه و

یه ی ده ستنی ئامان نه می وه ده سته م
ده سته ی شکسته ی وه مه فتوول به سته م

لە خاو بیدار بیم وە زور تە کان
چنگ نادە گە لووم سدەم نایدە بان

داد کردم هەم چەس؟ جە مینە خانم!
وە ی نیمە شەو چە توای وە گیانم

وەت: نوسرەت ملووک هەم سینە ی ژان کە ی
وە بەندە ئیدعای گۆل گاوە زوان کە ی

بەسک سەردی خوێی سەرد وە بان سەرد
چوو مار پیچ مە خوێی وە زوور دڵ دەرد

وە ختی مە نیشود وە سەدر سوڤرە
تە عاروف کردن وە دینی کوڤرە

چوار قەند داغ پەنج چای هەفت هەشت پیاڵە شیر
سێ نان لە واش یە ی دوازدە پەنیر

یە گشتی ناشتای عەشرەت ملووکە
سەیل شکلی کە ی، چو شکل خووکە

شوی عەشرەت ملووک حاجی غەزە نفەر
ئەر بووشم خەرە، سەد پەحمەت وە خەر

چای دیر دەم کردود ئە لّساد وە قین
منو چوار ئیسکان کوتادە زەمین

من دەستەم خویردبی، ئیستکان شکێاد
قاشوق چای خوهری هەفت هەشت دوشمین داد

سینی وەت: قاشوق! یە نانە جیمە
مەرحووم گەورای شابابای دیمە

یه کور مەرحووم حاجی هاته مه
سه دپارچه مۆلک داشت هم وه تیاد که مه

وه ناو مۆلک خوهی بیه خاک شوخم
ته ره کتور پاشی وه بان سینهی توخم

چهل سال ته مامه هامة ئی ماله
پووخم دی خه ستهس وهی قرم و قاله

بان گلان خاسه سالی سی ساعهت
کاریک نه نجام دهید چوود خه فید راحت

دیتر کهس نهیری کاری وه کارهش
وه خاب شیرین نه کهن بیدارهش

ئی قاله پهسی وه گووش بان گلان
وه تاب و ته عجیل هاته لیو بان

داد کرد: ئه ی قوری! بی عقل و شعور
ئه بله ی بی که مال له معرفهت دوور

تا تو وارد بید وه مهرز ئیران
بیشه ی شیران بی، تو که ردیش ویران

مهردم تو موعتاد کردی وه چائی
دایده دهس مهردم عاسای که دائی

گورگ وه ختی پیر بوو، خه م مهدهی که مه ر
بووه مه سخهره ی سه گ سوقان خوهر

نۆهسه د سال پیش من له ته ی کویم
گوزه رگای په لنگ په نای ئاهوو بیم

پارچه‌م سه‌بزه‌زار سه‌رچشمه و روود بی
ته‌فریگای مه‌خسوس سوئتان مه‌حموود بی

شاهان شوجاع، مه‌ردان کاری
ساحب سابقه‌ی تیر و سه‌واری

ئه‌گه‌ر شه‌رح بیه‌م یه‌کی له‌هه‌زار
وه‌خت مه‌چوود وه‌سه‌ر پر مه‌بوود نه‌وار

یه‌سه‌ پیر بیمه، پیر ئاخ‌ر شه‌ر
نسمم بیه‌ چالگ، نسمم بیه‌ ده‌سه‌ر

یه‌ چوارسه‌د ساله‌ من بان گلانم
هه‌م‌نشین سه‌گ له‌ی بان له‌و بانم

فه‌رزه‌ند فه‌غوور فه‌ره‌اد نامه‌رد
وه‌تیشه‌ی فولاد پیشه‌م به‌ر ئاوهرد

فه‌ره‌اد فه‌غوور، بی‌یه‌ خونی من
من کرد وه‌فدای قه‌د و بالای ژن

فه‌ره‌اد خونی من شیرین خونی ئه‌و
وه‌ی ته‌ور بازی کرد نه‌قشه‌ی شا خوسره‌و

من سه‌نگ‌ریزه‌ی تیشه‌ی فه‌ره‌ادم
ئه‌و روزگاره‌ خاس ها له‌ یادم

بیمه‌ سه‌د پاره‌ هه‌ر پاره‌ی وه‌جای
هیچ موسلمان‌ی چوو من وه‌پی نای

به‌عه‌ده‌ز گوشتگوی قوری و بان گلان
بچم وه‌ سه‌روه‌قت باقی داستان

بچم وه سهروه قت داستانه كه م
وه سه ر به ده عهدي دومهمانه كه م

ئه وه ل ئه رز كردم من ده رویش وارم
ته عارف وه دوس كوفره له كارم

دوهم يه ي نه فەر فرمانبردارم
خجالت كيشم ئيسم پۆل بارم

دوشه و بان يه ك شه و ي په نچ تومه ن
دامه شه و چه ره ده پانزه شه و مه ن

له ناو پاكه ت بى له تاچه ي ئوتاق
بشنو له جه فای مووش قورمساق

يه ي نيره موشيك بيه مهمانم
نه وه عده ي گردوم نه ناوی زانم

شه و چه ره م كردو وه سه حه ر چه ره
گشتي كه ل كردو ئه پرای مه سخه ره

يه ي ده سمال ئاجيل دان دان شماردو
پوسته كه ي هوشتو مه غزه كه ي خواردو

هه ركه س وه ديده ش نيه و نيد نيه زانی
يه ي خاكه ناز توز نشتو وه بانی

نان فهره نگی چو سه نگی پای حه مام
تا ده سم بگری گشتی فره دام

دوان په رت كردم له ناو ئه يوان
سدای هه مسايه وه ليم هاته بان

خاس بی نه شکانم وه نه دی مهردم
سێ پوژیش ئه پای تاوان بگهردم

ئه نار ساوه سه داش هاته بان
وه ت هه پاجم کهین جور چاله سه ن خان

بیمه سه عهروس بی حوسن و جیاز
سیر بیده م ئه پای کولفه تی پیاز

یاره ب به دب ختی رو نه که ی وه کهس
هه رکهس به دب خت بو، مه رگی بیه و بهس

ئه وسا که من بیم وه شاخه ی دره خت
فه رمان ره وای بیم چوو سوڵتان وه ته خت

من وه لابه لای بهرگ خوهش مه نزه ر
چوو کووده ک له بان دامان ماده ر

شه بنه م شه ب مه داد ئاب وه رو خسارم
نه سیم پاک مه که رد گه ردو غوبارم

سه حه ر وه نه غمه ی مورغ خوش ئاواز
سه با مه جون باد گه هواره م وه ناز

لاله ی سو پاخیر سه حراو کوه و ده ر
وه فه رش دیبا پوشاو سه راسه ر

گوڵان سه ف کیشاون له ئه تراف جو
هه ر گوڵی په نگی هه ر په نگی یه ک بو

خار وینه ی سه رباز سو پای پیاده
سه رتاسه ر گرتو ئه تراف جاده

بو عه‌تر گول سورخ غونچه‌ی نه‌شکوفته
نه‌غمه‌ی په‌وان به‌خش مورغ ناشفته

چون سوپای بیژن خار دامان‌گیر
په‌ی په‌زم خه‌زان تیزمه‌که‌رده‌ن تیر

شهب‌نم مه‌زانست په‌سم روزگار
په‌ی به‌دبه‌ختی من مه‌گریاد وه‌زار

مه‌وات: ئه‌ی ئه‌نار! ئه‌ی نازپه‌روه‌رده!
باغبان باک‌ه‌س وه‌فا نه‌که‌رده

بسیار وینه‌ی تو له‌ی باغه‌بیه‌ن
ئیمروز ئاساری له‌لیشان نیه‌ن

هه‌فتادوه‌هفت په‌نگ میوه‌په‌ی ده‌رپه‌ی
په‌د بو له‌ی باغه‌له‌ بادام تا به‌ی

جودا بید وه‌گول دور که‌فید وه‌باغ
قه‌لبت پر خون بوو وه‌ده‌رد فه‌راغ

مه‌که‌فید وه‌ده‌س جه‌وان ئه‌حمه‌ق
هه‌م‌نشینت که‌ی وه‌شیشه‌ی عه‌ره‌ق

نارنج! وه‌ئه‌روای گولابی قه‌سه‌م
هه‌رچی شهب‌نم وه‌ت یه‌ک یه‌ک دیم وه‌چه‌م

بشنو له‌نارنج خوه‌ش عه‌تر و خوه‌ش بوو
وه‌ت: ئه‌ی داش ئه‌نار! وه‌ئه‌روای لیموو

منیش وینه‌ی تو وه‌شاخه‌ی دار بیم
چو سولتان وه‌ته‌خت ویم به‌ره‌ره‌ار بیم

گوشم هه‌میشه وه نه‌غمه‌ی ساز بی
سه‌رم ئاشفته‌ی کرشمه و ناز بی

سه‌با وه‌زیر بی شهب‌نهم نازر بی
بولبول له به‌زمم دایم حازر بی

نه‌سیم داده پیم وه یادگاری
عه‌تری نمونه‌ی مشک تاتاری

من وه یادگار نه‌سیم دو‌سم
هه‌نوز بوی عه‌تر مه‌یو جه پوسم

یه‌ی روز به‌دبه‌ختی هاته دیارم
باغبانِ پیر که‌فته هاوارم

ده‌رده‌م فه‌رمان داد سندوق ئاوردن
منیش وینه‌ی تو بی‌چاره کردن

منیش وینه‌ی تو که‌فتمه ئه‌مار
حاشا له وه‌فا و ره‌سم روزگار

یه له به‌هار بی، بشنو له پائیز
بشنو له دونیای دونِ غم‌ئه‌نگیز

چه‌مه‌ن به‌عه‌ده‌ز گول به‌سکّی زاری کرد
سه‌بزی رو‌خساره‌ش عه‌وه‌ز بی وه زه‌رد

حه‌مله برد وه باغ باد غاره‌ت‌گه‌ر
ره‌نگ نه‌مه‌ن له رووی سه‌رو سنه‌وبه‌ر

به‌رگی سه‌بز نه‌مه‌ن په‌ی ریخته‌ی قه‌سه‌م
وه شاخ گول‌سورخ بولبول مه‌که‌رد په‌م

عاشق و مه عشووق يه ک يه ک چين وه دهس
بولبول که فته تون گول که فته ته وهس

مه ئوای بولبولان بی وه لانه ی زاغ
نه باغبان مه ن نه یاران وه باغ

وه حمله ی خه زان په رده ی گول درياد
پای بولبول له سهر شاخ گول بریاد

ئاساری له گول غهیره ز خار نه مه ن
سدای مورغ ژان له گولزار نه مه ن

سدای زیل و به م ریخته ی خشکه بهرگ
نه مه ک مه پاشاد وه مه جروحي جهرگ

باد بهرهم زهن خانه واده ی گول
خون مه که رد وه جهرگ عارف و عاقل

نه سه بز وه سه حرا، نه بهرگ وه داران
نه گول، نه گول چين، نه گول عوزاران

نه جام، نه ساقی، نه مینا، نه مه ی
نه موترپ، نه ساز، نه بهر بهت، نه نه ی

دره خت چو نه ئوات پاک باخته ی بی عار
سهرتاپا بهرگش باختو وه قومار

سدای رودخانه چون ئاواز پیر
ئاه بی نه سهر ناله ی بی ته ئسیر

سه حرا بی وه جای درنده و خون خوار
گاو بازنشهس بی گورگ هاته پروکار

دریاده قه ساو، گاو پهنج بی وەر
خوهردمه ن پهی یابو، بارکیشان پهی خەر

سه حرا بی له زهت باغ بی سه رپه ره س
رودخانه وینه ی مه ریز بی که س

خه رگوش باغبان روبا ساوباغ
شه غال شه و تا سو ب داد مه کرد وه داغ

سدای زیل و به م بانگ نوشانوش
له ته رف بوستان کوتابی وه گوش

به ده ل مه جنوونان لیلی گوم که رده
که شکی فه ره ادا ن پهی شیرین مه رده

جه ل ه ب وامقان گوم که رده ی عوزرا
هه ر کام ده مه عشووق ویشان بین جودا

نه سیم ته نها مه ن له کوهساران
گۆل وه گۆل مه گه شت جای به زم یاران

سه رگه شته وینه ی مه جنون مه که رد گه شت
دیار وه دیار سه حرا و کوه و ده شت

سابت بی وه پیش دۆره نگه ن دنیا
جوز موشتی نه شغال نه مه نده ن وه جا

پوس چنجه ی که دو فنوق و پسته
چوپنبه و پاکه ت بوتری شکسته

له جای به زم خووش میرزا سه ماوهر
ئاساری نه مه ن غه یره ز خاکستر

کهفته بی وه پای شه مع ئه فروخته
لاشه ی په روانه ی زار په رسوخته

نه سیم مه جبور بی پرو نیاده شار
کوه وه کوه مه گه شت حه سار وه حه سار

ئه وه ل هاته مال ته به قه ی ئه وه ل
زالوو سغه تان به و پیشه و عه مه ل

ههفت پشت عه مارهت له ئاخهرین پووش
سروود مه لائک مه شنه فته ن وه گووش

په رده ی ئه بریشه م پوشت ده ری مه خمه ل
بخارو وینه ی توپ و موسه لسه ل

موته کای په ر قوو وهت وه تهخت خاو
نه سیم غه لته که ی پا بنیده ناو

وه قه لبی مه جروح مالامال وه دهر د
نه سیم وه ئه فسووس کیشاد ئاه سه رد

دوم هاته مال ته به قه ی دوهم
ئه وه یش ئه و ته ور بی نه ئه وته ور موهم

له دو خارج بی که م که م هاته سی
ئه لغهره ز هیچ کام ری نیانه پی

له ههر ته به قه ی چهن به دو بی جا
ئه وان وه نه سیم نه سیم وه دنیا

سوم هاته مال ته به قه ی ئیمه
وهت وه مه زهه بم ههر ئیره جیمه

که م که م وارد بی وه به نده مه نزل
یه ک ئوتاقی دی ساخت چینه و گل

ئوتاق دو دهر شه ش، مه خروبه و مناک
تاریک به وینه ی زندان «ضحاک»

نه سیم نگا که رد وه وه زع به نده
گرده مه ده سگاو مه سخره و خنده

یه ی جوفت ده سگیره ی وه کار نه که فتی
یه ی دانه که فگیر ساله ها خه فتی

په ی ده سته ی گوش کو، خه سته ی گوشت گاو
چوار جام روحین یه ی سه تل جا ئاو

لافه که ی «شامی» فه سل تاوسان
وه ناو سه وه ته بایه س بوهدیه ی بان^۱

تاوسان ۱۳۳۷.

^۱. چه پکه گول، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره
۶۰-۴۵.

شعر نهو

يا فراق ئاخر كوشيدهم، يا غمِ نه شعار نهو
وهى دوده رده ئه ر نه مردم، دى نه لهرز ديرم نه تهو

ئاب و خاك قالب نه كه رده، گل وه پى ئووشن نه خشت
زه حمهت سهرماى زمسان پتبه يى يه خ ده يده نهو

قسسه يى بى مه غز و مه غزنآزار و پووج و بى له زهت
ديم وه ههر جه معى خوه نينه ي، نه هل مه جلس كه يده خه و

په و غهن و گوشت و برنج و ليومو عه مانى و سيب
كه ي وه خامى بوود بخوه يده ي تا نه كرى يده چله و

شاعر شيرين كه لام شيعر نهو! ههر يه بزان
عافيه ت دوره ن جه سهركار، ئه ر بخويد هه شت مه شكه نهو

كاغه زى نفله، قه لاهم په نجه و خوه ت خه سته نه كه
پاه تو وه توركسان چوو نه ي عه ره ب! بى خود نه ده و^۱

قافيه سوئتان شيعر و قالب خشت سوخن
خشت بى قالب چ حاصل مولك بى سوئتان خره و

پرووح 'سه عدى' شاد كه نويسى كه س له ئى مهنه ت سهر
'تا نه كيشد په نچ و مهنه ت، گه نچ وه نه سيبى نيه و'^۲

^۱. گلستان سعدى:

ترسم نرسى به كعبه اى اعرابى
كين ره كه تو ميروى به تركستان است

^۲. سعدى:

نابرده رنج گنج ميسر نمى شود
مزد آن گرفت جان برادر كه كار كرد

سەدەزار ئەفسووس کە بردم سەدەزار حەسرەت وە گور
باعس بەدبەختی من چەرخ دوون و چەتر کەو

شیعر نەو بایەد وە ژست و ناز مەخسووسی خوێنی
ئەر وە مەردانە خوێنیدە، حەرف موفتە و ناحەسەو

شیعر نەو کوهنە وە یادم برد، نپەزانم چارە چەس
قسسەیی بی مەغز بە عزی، مەغز 'شامی' کرد خرەو

زەمسان ١٣٤٠.

رون نهواتی

مهردم باینه دیار ئی بهدبه ختیه
رون خاترجهم، لهی شاره نییه

چیم رون بسینم، له یاروو بهقال
ئهپرای ناوهه لوای، جومه ی ئاخرسال

سلامی کردم، وهت: ئهله یک گشت کهس
ئهو کاسه ئهپرای، چه گردید وه دهس؟

ماس توای؟ نهیرم، روب توای؟ نییه
شیر دوو جویر ههس، سفید و سیه

وهتم: هه ی مه شه ی 'زنده ی گیانت بوو'
بهقائی بایس، گشت جنسی داشتوو

شیرنی شه کهر تا شووری مهک
توخم کاسه پشت تا حاجی له کلهک

عوناب و خاکشیر، جهوهه رمیوه
ههر له گل سه رشور تا گل گیوه

ئاھ سهرد کیشا بهقال وه دلگیر
وهت نادروستی پیرم که ردهن پیر

زه رف ماس تیهرم دو ههفته مینیت
ئاو نیشاسته کهسی نیه سینیت

ئه ر پهنجای ئهپرای موشته ری کیشم
بهیده ی مال و تیه ی نه میته ریشم

دوای مہرافہ و داواو توسہری
کہ م کہ م کار کیشیت وہ کہ لاتنتہری

دیم بہ قال بوور دہسم دہیدہ شہر
کہیدہمہ کہوتر قہیچی بالوپہر

بی جورم و تہقسیر عوزر و بہہانہ
شاہپریم کیشن کہنہمہ لانہ

بہقال گورجہ و بی، تہوہل کاری کرد
دہس چہپ ہاورد دہس پاسم گرد

ماشہللا وہ زوور، مہشہی تہلیہسکہر
وہ تہوہل تہکان، کیشادہمہ دہر

پہنجم جور تہسبیہ پەنشہش دہور شمارد
سی «توہری» و چواردہ قہسہم خوارد

وہت: خوہم عہشایر، چہکیدہی کوردم
دہمہن پون لہ مال، خالووم ہاوردم

دویکہ تا ئیمرو شہش مہنی بردن
ہیچ کام وہقہد تو ئیراد نہگردن

دوو ساعت و نیم، لہ پون تاریف کرد
وہ گیان سہرکار، مہغز لہ سہرم برد

وہتم: پەنجای چہند؟ وہت: شہش تومہن نیم
وہتم: گیان خوہت یہی پەنجا بیہ پیم

نہ مہزہی کردم، نہ لہلی خواردم
شہش تہہونیم، تہپرای شماردم

هه چهنده قهرز کردوم، وه لی وه خوشحال
شیره و ئارد و پون، هاوردمه مال

تا پون پشاندم، وه ناو تاوه
دیم بووگه ن پون خه یلی خراوه

وه گیان سه رکار، شووخی ده رپه فته
من گه مان کردم، بووگه ن نه فته

له ناو تاوه، له بان پرمیز
یه ی هه لّوای په زین خوش په نگ و قرمز

زه رهی له هه لّوا، نیامه بان زوان
دل و ده رونم، وه ختو بایته بان

تاوه هه لّگردم، وه ره و ناو هه سار
گن گن له ی هه لّوا، دامه قه ی دیوار

هه مسایه یل وه تن: 'شامی' شیت بییه
وه تم: نه مه ردیم یه به دب ختییه

پولم هه رامه یه بایه س پرشیت
ئه ر به شی بکه م، مردییه کان کوشیت

یه ی پون که له و پون نه واتیییه
سیف ئیمریکایی! که ردی قاتییه

دامه ی قه ی دیوار، مالّه یک هاوردم
تاقنمای ناوه پاس، به نه که شی کردم

ئی قاله ره سی، وه گووش خاون مال
هاته ناو هه سار، کرده ی قرم و قال

ژن ساحتومال، وهمال هاته دهشت
وه تو چه پنهان مردگ نه پام نهشت

ئهو ههر دوشمین دات، من دهنگ نه کردم
ئاخر مه جبوور بيم، ناو باوکی بردم

تا يه ی دوشمین دام، ههم پیاو و ههم ژن
چو سهگ هه لامات، هاوردن په ی من

پیاو هاته وهر، ژنه كهفته پشت
چنگ نانه هه لقم، وه زیله وه مشت

هه ف هه شت دهس خواردم، دودهس وه شانم
بیس کرانشین پشپانه بانم

ناو هه سار بییه، مه یدان نه بهرد
جهنگ شرووع کریا، وه نه سهله هه ی سهرد

وه ته شت پهخت شوور، نه فتاوه و ئاوپاش
یه کی ئاته شپریز، یه کی وه مه قاش

تایفه ی ئهوان، فامیله یل من
ئاماده ی جهنگ بین، ههم پیاو و ههم ژن

من دیم کار گه نه، ناو خودا بردم
کراواته که ی باقرخان کردم

ههر وهک کیسه کهش له ناو ههمام
دریژی کردم مشتومالی دام

باقر خان له ژیر، بیس نه فهر له بان
منیش له ناوه پاس، جور که واو لای نان

شه‌مه و شه‌کراالی، شه‌مسوللا و شیرزا
مووسا و مام وه‌لی، مسته‌فا و میرزا

سه‌فه‌ر وه‌سیله‌و موشته‌با وه‌ مشت
داراخان داد کرد که‌ریم کازم کوش‌ت

بچیم وه‌ سه‌ر وه‌خت، ژنه‌یل ده‌لیر
ده‌سته‌ی چوو پلنگ، ئده‌ی وینه‌ی شیر

مه‌رزیه و مه‌هوه‌ش، مه‌هین و مه‌هناز
شوه‌ره و شه‌راره، شه‌هین و شه‌هناز

ئامنه و ملووک، ئاسیه و ئه‌قده‌س
زولف یه‌کتری، پیچانون وه‌ده‌س

تابان وه‌تاکه‌وش، جیران وه‌ چاروو
له‌یلا وه‌ له‌قه و گو‌لبانوو وه‌ چوو

کیشوه‌ر وه‌کوچک داده‌ عه‌لی خان
یه‌ی ره‌دیف دنان ئاریه‌ی شکان

خه‌نه لیردا بی حه‌سه‌ن سیول قه‌و
وه‌سیله‌ی عه‌باس نه‌قش به‌ساوه‌ زه‌و

دو زه‌ر‌ع وه‌یه‌ی زه‌ر‌ع زه‌مین فه‌رش کردو
چمان له‌شی بی سی‌ی روژ پیش مردو

زه‌مین فه‌رش کردو چوو قالی کو‌لپای
گاه‌ی غه‌ش مه‌که‌رد گا گا مه‌وات ئای

مه‌هوه‌ش مه‌ده‌ووش بی، قه‌مه‌رتاج غه‌ش کرد
نسه‌رت خوه‌ی هه‌لاک، له‌ بان له‌ش کرد

چهن شیشه‌ی ماتیک، له هنگام جه‌نگ
پشیاو و شکیا، زه‌مین کردو پهن‌گ

یه‌ی کیلوو که‌نیاو زولف کیس جوراوجور
هه‌نایی، سفید، سیاه و باز و بوور

سه‌دتومهن بیشتر شکیاو وه‌ژیر یا
شانه و گیر پا زولف ساختِ ئامریکا

دوو ساعه‌ت و نیم، جه‌نگ ئدامه داشت
سه‌د له‌عنه‌ت وه‌ پون، توخم نزا کاشت

به‌عده‌ز مه‌رافه و ده‌عوا و قرم و قال
سه‌یل جه‌نگ که‌ره‌یل، یه‌ک‌یه‌ک چینه مال

خوهم ته‌نیا مه‌نم، وه‌ دلّه‌ی پور دهر د
گیج و سه‌رگه‌ردان، شه‌رمه‌نده و پرو زهر د

نه‌ رای په‌ستم بی، نه‌ راگه‌ی پیشم
نه‌ پرووی مال خوهم، نه‌ قه‌وم و خیشم

وه‌تم: سوب بچم سمساری بارم
هه‌ستیم هه‌راج که‌م بچمه‌ په‌ی کارم

'شامی' مه‌رافه‌ی پون نه‌واتی
هه‌ستیت داده‌ باد خسته‌ده‌ لاتی^۱

زمرسان ۱۳۴۴.

۱. چه‌پکه‌گول، شامی کرماشانی، چاپی شه‌شه‌م، سروش - تاران ۱۳۷۰ هه‌تاوی، لاپه‌ره
۶۳-۶۹.

وَلَمْ كِه

په ریشانم، په ریشانم، وَلَمْ كِه
دوچار دهر د پنهانم، وَلَمْ كِه!

وه دهر دم ناشنا كړدى، نه كړدى
سته مگه ر فكر دهر مانم، وَلَمْ كِه!

وَلَمْ كِه تانه وهيت كه س پهي وه دهر دم
دو سى پروژى كه مهمانم، وَلَمْ كِه!

نه كړد كه س ده عوه تم خوه م بيمه مهمان
وه كار خوه م په شيمانم، وَلَمْ كِه!

حهمامه ئى سهرای سهر د و گهرمه
بساو كيسه يي وه ناو شانم، وَلَمْ كِه!

ته نم زانم نه سيب موور و ماره
نه مورم نه (سوله پانم)، وَلَمْ كِه!

نه ساخت من، وه فولاده نه وه سهنگ
هه ف هه شت ده تيكه سوقانم، وَلَمْ كِه!

وه كام كه س نيه گهر دد چهرخ تا سهر
نه دهر ویشم نه سولتانم، وَلَمْ كِه!

وه واويلای دل ههر شهو په وانه
سرشك غهم وه دامانم، وَلَمْ كِه!

خه رابم كړد خه رابات خه يالت
وه دهس چوود عه قل و ئيمانم، وَلَمْ كِه!

وه بادهی ته لڅ جام زنده گانی
دهمی مه ست و غه زه ل خوانم، و لم که!

وه سه حرای خه یال چون قه یس سانی
تو کردی ویل و وه یلانم، و لم که!

گوزه شت فه سل به هار و موسم باغ
وه فکر له رز زمسانم، و لم که!

له وه ترسم بکیشد کار وه هاوار
نه که ی که س گوش وه نه فغانم، و لم که!

و لم که ید یا نیه که ید ره حمی وه حالم
ته نم کردی وه زندانم، و لم که!

وه نه رواج شهره ف سه و گه ند که دائم
مه لولول مهرگ وجدانم، و لم که!

شهره ف کوشیاد و وجدان جوانه مهرگ بی
وه بی وجدانی هه یرانم، و لم که!

وه کام دوشمه ن بووهم نه ی دووس! شکایه ت؟
که دووس بی قاتل گیانم، و لم که!

و لم که! و لکه رت نیم سوب له مه حشر
تو کردی خار ده و رانم، و لم که!

تو کردی بی سه ر و سامان (شامی)
وه مه و لا خوه م قه شه نگ زانم، و لم که!

بهار ۱۳۴۹.

۱. - چه پکه گول، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره
۷۰-۷۲. - میژووی زانایانی کورد، بابشه یخ مه ردوخ رۆحانی، وه رگی رانی: ماجد مه ردوخ
رۆحانی، به رگی ۲، لاپه ره ۹۰۹-۹۱۰.

من اگر اهل وفا یا بی‌وفا بودم گذشت
مدتی مهمانِ این محنت‌سرا بودم گذشت

زاغ بودم در چمن، یا بلبل افسرده‌حال
در گلستانِ جهان گل یا گیا بودم گذشت

پاییز ۱۳۵۱.

خیش و بیگانه بزائن قاتل گیانم تونی
باعس ئاه و فغان شام هجرانم تونی

بی سه به ب باران دیده دامنه که س ته پر نه کرد
مایه یی ئه شک عه یان و ئاه پنهانم تونی

خوهم شناسم دوزوخواو دیده و ئارام دل
توهمه ت ناحه ق وه کی که م؟ بی وه فا زانم تونی

پاییز ۱۳۵۴.

خاو غه‌فله‌ت

دننم ژان کرد په‌ی ده‌وای دنان
سه‌ر خوه‌م هه‌لّ گردم وه‌رو خیاوان

دوست وه وه‌خت ته‌نگ مه‌که‌ی یادِ دوس
له «ئیرایم ئاباد» چیم وه‌ره‌و «سیروس»

له «سّ‌پای سیروس» دنان سازِیگ هه‌س
ئه‌و دنان‌سازه‌ ره‌فِیق به‌نده‌س

وه‌تم چمه‌ لای ئاغای موسه‌نن
بییه‌م ده‌رباری دنام له‌ بن

هه‌م ریش هه‌م قه‌یچی ده‌مه‌ ده‌سِ خو‌ه‌ی
توای بکِشی یا پری بکه‌ی

چون ره‌سیم وه‌سه‌ر «سّ‌پای ساراوه‌گ»
جه‌م بین یه‌ی عده‌ی جوان بی‌ره‌گ

یازده‌ نه‌فه‌ر بین، هه‌ر یازده‌ی خومار
گشت وه‌ خوماری ته‌ک داونه‌ دیوار

هه‌ر یازده‌ی خومار هه‌ر یازده‌ی په‌که‌ر
گشت وه‌ په‌که‌ری سینه‌ داونه‌ خو‌ه‌ر

له‌وره‌ ئیرج دیم کو‌ر یارو عه‌تار
له‌ بالاخانه‌ گه‌رت خستونه‌ی خوار

بالاخانه‌ی گه‌رت وه‌به‌سکی به‌رزه
بیسه‌ قاتل هه‌رچی سه‌ره‌رزه

هه‌رچی سه‌ره‌رزه‌ یا په‌هله‌وانه
ئاخر خه‌نه‌ی خوار له‌و بالاخانه

په‌فیه‌یل وه‌ زور قه‌سه‌م و قورئان
تا ئاخر پله‌ی ه‌ریون به‌نه‌ی بان

که‌م که‌م به‌نه‌نه‌ی تا ئاخر پله
له‌وره‌ دی زانن په‌له‌وان شله

ده‌له‌ک نه‌نه‌لی له‌ بام هه‌ستی
خه‌نه‌ی ناو گرداب فه‌قر و ته‌نگ‌ده‌ستی

یه‌ی وه‌قت بیدار بود له‌ خاو غفله‌ت
غهرقه‌ن وه‌ ده‌ریای نفرین و نفره‌ت

چو سه‌گی سفوور ده‌وای دویه‌ پی
چلم وه‌ لوتی چوود ئاو وه‌ چه‌وی تی

لاره‌ی سه‌ری تی له‌ ناو خیابان
له‌بان ده‌یده‌ خوار، له‌ خوار ده‌یده‌ بان

فکری په‌ریشان چه‌واسی په‌رته
زکر زوانی یاگه‌رت یاگه‌رته

یاگه‌رت یاگه‌رتی یاگه‌رت وه‌من ده‌ر
وه‌ی به‌دبه‌ختیه‌ نجاتم بده‌ر

چیده‌ خیابان شه‌وه‌یل شه‌مه
خیزو دوز فره‌، په‌له‌وان که‌مه

ه‌ریون وینه‌ی موش گشت کرده‌ لانه
قه‌نداغ خوه‌ر نه‌مه‌ن له‌ قه‌هوه‌خانه

خیابان! مه ولا بکه ی خراوت
چهن جور جنايه ت کريه د له ناوت

له ی لا باوکی دیم وه داغ کوړی
چنگ خه یده سووره ت یه خه ی خوه ی درې

هم د یده سینه و هم وه ناو چه و
هم ئووشی یارې ب! که س هه مده ردم نه و

یارې ب! که س چومن په نجی بیوهر نه و
خورده و خوراکي خوین جگهر نه و

په نجاو پنج-شه ش سال له عومرم چییه
له هوچ ئداره گ سابقه م نییه

نه کول به ردار نه حوقه بازی
عومری دامه سهر وه سهر فه رازی

جوز بازوو، منه ت نه کیشام وه که س
نان وه دروستی هاوردم وه ده س

یه ی کوړی دیرم نوزده سالییه
مه وقه ی زنده گی ژن و مالییه

مه وقه یگه چودار وه سای بنیشم
ټاهه راحه تیگ وه دل بکیشم

وه لی میوه ی موزد باغه بانیم
ته لڅ که رده ن باده ی زنده گانیم

هزار ده ف وه تم ئه ی پوله! هاوار
له ناو هه مسایه یل سهرم خه یده خوار

دو خویشک دیری نه جیب و سه‌نگین
تو کارِ گهن‌که‌ی، نه‌وان بون نه‌نگین

خویشک‌گهرتی که‌سی نیه‌خوازی
کی لانه له دره لانه‌ی مار سازی؟

هزار ده‌ف وه‌تم توله مار زهر
وه گهر دِ رفیق نادروس نه‌گهر

نهر هه‌فته‌ی وه گهر دِ گهرتی بگهردی
تا پروژ مردن موبتلا‌ی دهردی

درد بی ده‌وای عه‌لاج ناپه‌زیر
قانتلته‌ر جه سل، کاریت‌ر وه تیر

نه‌گهر «نه‌فلاتوون» شه‌و باید‌ه مالت
«نهره‌ستوو» بکه‌ی فکری وه حالت

«لوقمان» و «سوقرات» ههر چوار بنیشن
ههر چوار په‌ی بیه‌ن نه‌قشه‌ بکیشن

«نه‌فلاتوون» وه دهر دِ بی‌ده‌وات، ماته
«لوقمان» مونته‌زر په‌ی «سوقراته»

ههر چهن بنیشن ههرچی بکه‌ن شه‌ور
نتیجه‌ت نوسن ئاخر نه‌پای قه‌ور

پو‌له! چه‌ت بووشم؟ چه‌ت بارم وه‌یاد؟
په‌نجت بی‌وه‌ر بوو، په‌نجم دایده‌ باد

بایه‌و ته‌شت مس، قاوله‌مه و قازان
گشتی فره‌تی ده‌نگم نات‌ه بان

قه یچی و گازنه بور، دهس تیشه و قه ن شکن
یه ی تیکه نه سپاو نه یشتید نه رای من

قیچی له تاقچه ناخن وه پی گرد
تا غافل کردم قه یچی هه چ برد

نه فسووس په ی پره نجی من کیشام یه ی عومر
ناوت حوسین نام، نه پرا بیده شمر؟!

هه سات چو گاپیر چنگ نه ییده هه لقم
تاوی وه چه قو ده راری هه لقم

نیه زام کوو بچم، پروو وه کی بارم
هه مسایه یچ نیه که ی گووش وه هاوارم

گووش هه مسایه یچ وه قائم پره
مهولا نابود که ی ئی باوک و کوپره

چون پهنه «شامی» نه شنه فتی وه گووش
گهرتی بید که م که م بیده گهرت فرووش

یه سه کار تو کیشاده زندان
خوهم زانم له وره گهنه تیه ییده بان

چه پالنه و ئورده نگ سیله ی چه پ و پاس
زوانت کول که ی تیه ییده ئلتماس

سه رت سه رنگوون به لای بهد بوو
ده ردی که گردی نه سیب خوهد بوو^۱

زمرسان ۱۳۵۴.

^۱. چه پکه گول، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه پره

دَل وه زه نجیر فه راقه راه ئازادیش به نه
کار دَل هه ردهم وه دووریت، داد و ئاه و شیوه نه

داد وه به ده هدی خووبان هه که سی دیرید وه لی
گووش گهردوون سته مگه ر که ر وه فه ریاد مه نه

دَل وه فه ریاد و فوغان کرد خیش و بیگانه مه لوول
بی وه فا! ئایا دَل تۆ سه نگ سه خت، یا ئاهه نه

سه نگ ئومید وسالت شیشه یی سه برم شکاند
به رق شه مشیر فه راقه قاتل گیان و ته نه

خوهم عه جه ب دیرم وه تاله ی شووم که چ بنیاد خوهم
میهره بانی گهرد هه ر که س که م، وه گهردم دوشمه نه

بی سه به ب سه رگه شته مه جنوون چی وه سه حرای جنوون
مه ر نه زانست په سم خووبان بی وه فای که رده نه؟

تا ده م مردن ده ماده م، ده م وه دیدار تو ده م
تا بزانی دَل ئه سیر چاه غه م، چون بیژه نه

گیان وه چه نگال فه راقی ده ر نیه که ی «شامی!» نه که!
داد وه به ده هدی خووبان، مایه یی خوون خوهرده نه^۱

به هار ۱۳۵۲.

۱. - چه پکه گۆل، شامی کرماشانی، چاپی شه شه م، سرووش - تاران ۱۳۷۰ هه تاوی، لاپه ره ۸۱.

- میژووی زانایانی کورد، باب شه شخ مه ردۆخ پۆحانی، وه رگی پانی: ماجد مه ردۆخ پۆحانی، به رگی ۲، لاپه ره ۹۱۰.

جمعی از ملت ما شیره‌کش و اهل حشیش
عده‌ای اهل قمارند، به دور از تشویش
برخی آسوده از این حادثه، برخی دلریش
خائنان گرگ صفت، ملت ایران چو میش
'هر کسی را هوسی در سر و کاری در پیش
من بیکار گرفتارِ هوای دلِ خویش'

گفتم ای پیر وطن! حامی میهن باشی
در شب تار چو نورافن روشن باشی
ما نگفتیم که کت‌بسته‌ی دشمن باشی
تو زر ناب چرا در دل آهن باشی؟!
'هرگز اندیشه نکردم که تو با من باشی
چون به دست آمدی ای لقمه‌ی از حوصله بیش؟'

جایت اول به دل ملت و اکنون محبس
جانشین تو و یاران تو جمعی ناکس
برخی از دشمن بیرون شده باز آمده پس
ای همای شرف آخر ز چه هستی به قفس؟
زخم شمشیرِ غمت را نهم مرهم کس
طشتِ زرینم و پیوند نگیرم به سریش

تو که هم‌کیش من و هم‌وطن از آن منی
مایه‌ی فخر من و ملت ایران منی
صد اسف بی‌خبر از حال پریشان منی
بینم از خواب که در کلبه‌ی ویران منی
'باور از بخت ندارم که تو مهمان منی
خیمه‌ی پادشه آن‌گاه فضای درویش

تا که خون در رگ و پی دارم و در سینه نفس
دم ز عشق تو زنم، باک ندارم از کس
بی‌هوای تو چه سان برکشم از نای نفس
دل غم‌دیده‌ی من مهر تو را دارد و بس

این تویی با من و، غوغای رقیبان از پس
واین منم با تو گرفته ره صحرا در پیش

مهربانی تو از این خلق چه دیدی سعدی؟
این همه رنج و محن از چه کشیدی سعدی؟
چون مصدق تو مگر پرده دریدی سعدی؟
یا چو 'شامی' سخن زور شنیدی سعدی؟
تو به آرام دل خویش رسیدی، سعدی!
می خور و غم مخور از شُنعَتِ بیگانه و خویش^۱

^۱ - میژووی زانایانی کورد، بابہ شیخ مہردۆخ پۆحانی، وەرگیرانی: ماجد مہردۆخ پۆحانی، بەرگی ۲، لاپەرە ۹۱۲.

- سعدی، کلیات سعدی، ویراستار: کاظم عابدینی مطلق، غزلیات، ص ۴۸۶ و ۴۸۷.

هر دم اندیشه دیگر کنم و یاد دگر
باورم نیست که بینم دل آزار دگر

رنج آن پیر وطن گشت تبه، ای فریاد
بیستون کی شنود نعره فرهاد دگر

بر سر تربت فرهاد به شیون شیرین
همچو تو کس نخورد تیشه فولاد دگر

تیشه بر ریشه دین بهر دو دینار بزد
آنکه ما را ز جفا داد به داماد دگر

رسم این کهنه فلک را همه کس داند و من
هر شبی بام به زیر آرد و بنیاد دگر

مرکز مدعیان باشد و مأوای عدو
سگ کند صید و دهد در کف صیاد دگر

«شامی» از جور و ستم داد مزین می‌ترسم
سر نیزه نگذارد بزنی داد دگر

فەرھەنگۆکی دیوانی شامی

خوینەری هیژا!
لەم کتێبەدا ئەگەر وشەیەک کرماشانیت چاوی پێکەوت کە نەتیبستووە و نازانی
ماناکە چییە، لێرەدا بۆی بگەرێ. مانا سورانیەکی لە پیشیدا و لە ناو پەرانتزیشدا
مانا فارسیەکی نوسراوە.
بەلکو لە جوانتر تێگەشتنی شێعرەکاندا، یاریدەت بدات.

[د]

ئاریە: دەسکرد. (مصنوعی)
ئامان: هات. (آمد)
ئوشن: ئەیژن. دەلێن. (میگویند)
ئەرا: بۆچی، لەبەرچی. (چرا)
ئەرای: لەبەر خاتر. بۆخاتر. (برای)
ئەلوات: لات. (لات، بی سر و پا)
ئی: ئهم. (این)

[ب]

بارم: بێرم، بھێنم. (بیاورم)
بایت: بێت. (بیاید)
بایەس: ئەشپت، دەبێ. (باید)
بەتە: بوگنەسە، بوئەتە. (شده اند)
بچود: بپۆیت. بچیت. (برود)
بخویدە: بخویت. بخوویت. (بخوری)
بپراد: بپرا. بپرا. قرتیا. (پاره شد، برید)
بکەر: بکە. (بکن)
بوشم: بێژم، بلیم. (بگویم)
بەرچود: ئەچیت، دەچیت. (می رود، می گذرد)
بەدەل: زەر. (بدل)
بەیدە: ئەیواتە، دەبیاتە. (می بردش)
بێدەخ: بێ دەغەل، خالیس. (بی دغل، مطمئن)
بیەسە: بوئەتە، بوگەسە. (شده است)

[پ]

پوش: تەبەقە، نھۆم. (طبقه)
پەخشە: تۆفانە، مېشولە. (پشه)
پېچان: پېچان. (پيچیدن)

[ت]

تواسن: گەرەك بوون. (خواستن)
تواي: گەرەكتە، دەتەوئ. (می خواهی)
تەلەكە: تەشقەلە. (باج سبیل)
تەو: ياو. (تب)
تيەت: تیت، دیت. (می آید)
تيەد: تیتەت، دیت. (می آید)
تيەرم: تیرم، ئەيھینم. (می آورم)
تيەي: تیت، دیت. (می آید)

[ج]

جور: وەك، وەكو. (مانند)
جە: لە. (از)

[چ]

چرە: بەقینەوہ بانگ لئ کردن. (خشمگین بانگ دادن)
چمان: وەك بیژی، وەك تۆ بلیی. (تو گویی)
چنجه: ناوک ئاجیل، ناوہی تۆم. (مغز پسته و تخمه)
چو: وەك، وەكو. (مانند)
چوت: ئەچیت، دەرۆیت. (می رود)
چەو: چاو، چەم. (چشم)
چی: چو، پۆی. (رفت)

[ح]

حەساو: حەوش. (حیاط)

[خ]

خاترجه م: بې ده غه ل، د لنيا. (مطمئن، خالص)
خاو: خهو. (خواب)
خستده: خستی. (انداخت)
خوه د: خوه ت، خو ت. (خودت)
خوه نی: بخوینی. (بخوانی)
خوه نینه ی: ئه ی خوینن، ده ی خوینن. (می خوانند)
خویرد: ورد، شکیاگ، شکاو. (خرد، شکسته)
خه رگ: هه رگ، گل، قور. (گل)
خه س: هه س، خه ست. (غلیظ)
خه نه: ۱. گیاه که له سهری ده گرن. ۲. که نین، پی که نین. (۱. حنا. ۲. خنده)
خه یت: ده یخا، ئه یخا. (می اندازد)

[د]

داده: دای له. (زد به)
داش: سه قف سهر ته نوور ناناو خانه. (سقف سر تنور نانوایی)
داشتو: بیبیت، بیویت. (داشته باشد)
دپ یاد: دپ یا، درا. (پاره شد)
دنان: ددان، دیانگ. (دندان)
دوه شهو: دویشهو، شهوی پیشو. (دیشب)
دویت: کچ، که نیشک. (دختر)
ده ساو: ده سکار، ده ستاو، ده سوکار. (دستکار)
ده له ک: ده س پیوه نان، پال پیوه نان (هل دادن)
ده یش ت: دهره و، دهره وه. (بیرون)
دیت: ئیت. (دیگر)
دیرم: هه سم، هه مه. (دارم)

[ر]

راگه: ریگه، ریه. (راه)
ر شان دن: ر ژان دن. (ریختن)
ر شیان: ر ژیان، ر ژان. (ریختن «لازم»)

په‌سی: گه‌یی، گه‌یشت. (رسید)
ریخ: ریخ، خیز. (ریگ)

[ز]

زه‌وو: زه‌وین، عه‌رز. (زمین)

[ژ]

ژان: ئیش. (درد)

[س]

سفور: سپور، گه‌سک‌ده‌ر. (رفتگر)
سمن کاری: جیگای به سمیت (سیمان)
دروست کراو. (بنای سیمانی)
سوقان: پیشه، ئیشک. (استخوان)
سه‌دای باید‌ه‌بان: ده‌نگی ده‌ر بی، ده‌نگ
به‌رز کاته‌وه. (صدایش در بیاد)
سه‌ره‌رز: بی‌شه‌رم. (هرزه)
سلیقه: زیلله، شه‌پلاغه. (سیلی)
سینی: ۱. سینی، که‌شه‌ف. ۲. ئه‌سینی، ده‌کپی (۱. ظرف سینی. ۲. می‌خرد)
سیول: سمیل. (سبیل)

[ف]

فره‌تن: فروشتن. (فروختن)
فهراق: دوورکه‌وته‌وه له‌یه‌ک. (دوری)

[ق]

قافل: بی‌ئاگا، بی‌خه‌به‌ر. (غافل)
قرم و قال: هه‌را و جه‌نجال. (همهمه و شلوغی)
قورب: ئابرو، ئیحتوبار. (ارزش، اعتبار)
قه‌و: قوت، قنچ. (برآمده)

[ک]

کوچک: به رد. (سنگ)
کوشیاد: کوژیا. (کشته شد)
کوشیدم: دەم کوژی، ئەم کوژی. (مرا می کشد)
که یده: ده یکا، ئەیکا. (می کند)
کیشاد: کیشای (کشید)

[گ]

گردید: گرت. (گرفتی)
گریته: گریتە، ئەگریته. (می گیرد)
گن گن: گونک گونک، تۆپەل تۆپەل. (چونه چونه، تکه تکه)
گوسنه یی: برسیه تی. (گرسنگی)
گول مه گهشت: جیی پر له گول. (گلزار)
گه رتی: ئەوی هیروئین ده کیشی. (معتاد به هروئین)
گه ردی: له ته کیا، له گه لیا. (همراهش)
گه ن: خراو، خراپ. (بد)

[ل]

له وهره: له وئی، له ینا. (آنجا)
له وهر: له بهر، به خاتر. (بخاطر)
لیردا: له ئیره دا، له ییرا. (اینجا)
لیش: لی، له ئەو. (از او)

[م]

مریت: ئەمریت، ده مرئی. (می میرد)
مه رافه: داوا، مه رافعه، شه روهه للا. (دعوا)
مه روا تی: تو بیژی، تۆ ده لئی. (تو گویی)
مه گیرو د: ده گرئی، ئەگرئی. (می گیرد)
مه نو: ما بوو. (مانده بود)
مه نویسو د: ده نویسی، ئەنوسی. (می نویسد)
مینت: ئەمینتی، ده مینتی. (می ماند)
مینست: له وه ده چوو، وادیار بوو. (شبییه بود)

مینیت: ۱. ده میٲٲته وه؛ ۲. له وه ده چٲ. (۱. می ماند؛ ۲. شبیه است)

[ن]

نادر ویستی: به فر و فیلٲ، پیچی. (نادرستی)
 ناده: نیایه. (گذاشت)
 نایده: نه یه ت، نه یٲت. (نیاید)
 نسمه: نیمه، نیوه. (نصف، نیمه)
 نویسی: نووسی. (نوشت)
 نه شناسووم: نه م شناسیوو، نه مناسیوو (نشناخته بودم)
 نه که: مه که. (نکن)
 نه مهن: نه ما. (نماند)
 نه مه یود: نایٲت، نایٲت. (نمی آید)
 نه میه: نه وی لٲ، گرتی و به رزی کرده و. (بلندش کرد)
 نه یری: نیه سی، نیه تی. (ندارد)
 نیامه ی: نامه ت، نه هامه تی، نه گبه تی. (بدشانسی)
 نیه خه فم: ناخه فم، نانووم (نمی خوابم)
 نیه ده: ده نٲته، نه نٲته. (می گذاری)
 نیه زانم: نازانم. (نمی دانم)
 نیه و: ناویٲت. (نمی شود)

[و]

وامق: دل داده ی عوزرا. (معشوق عذراء)
 وساس: ویساگه، راوه ستاوه. (ایستاده است)
 وساوی: ویساو، راوه ستابوو. (ایستاده بود)
 وه ت: وتی، گوتی. (گفت)
 وه تیاد: نه یوت، ده یگوت. (می گفت)
 وه چکه: به چکه، زار وٲله. (بچه)
 وه گهر د: له ته ک، له گه ل. (با، همراه)
 وه ی: له نه م، له به رنه م. (از این)
 وینه ی: وه ک، وه کوو. (مانند)

ھایمە: ھاین لە، ھەین (ھستیم)

ھوچ: ھیچ. (ھیچ)

ھەسار: ھەوش، ھەسار، ھەوشە (ھیاط)

ھەلامات: ھەلمەت. (ھملە، یورش)

یە: ئەمە. (این)

یەسە: ١. خەریکە، وەختە؛ ٢. ئەمەسە، ئەو یە. (١. نزدیک است؛ ٢. این است)

یە ی: دانێک، دانێ، یەکیک. (یکی)

بۆ بەرچا وروونی

ئەو خوێنەرە بەرپزانی ئەو ئەسلی کتێبە کە یان نە دیبێت، پەنگە پەخنە یان لە سەر
رێنوو سی ئەم کتێبە ھەبێت. ئەسلی کتێبە کە ھەر بەم چەشنە یە و بەم جۆرە لە چاپ
دراوہ و ئیمە ھیچ دەسکارییە کەمان لە رێنوسە کە ی نە کردوہ و باشتەر وایە ئیوہش
ئەسلی کتێبە کە چاوی لێ بکەن.